

KODIN OPAS
Ohjeita alkuvaiheen asumiseen maahanmuuttajille

Carlson Kirsi
Kataja-Määttä Mervi
Tolonen Tuija

Opinnäytetyö

Sosiaalialan koulutus
Sosionomi (AMK)

2023

Sosiaalialan koulutus
Sosionomi (AMK)

Tekijät	Kirsi Carlson Mervi Kataja-Määttä Tuija Tolonen	2023
Ohjaajat	Mikko Ravantti Sanna Viinonen	
Toimeksiantaja	Kuusamon kaupunki	
Työn nimi	Kodin opas -Ohjeita alkuvaiheen asumiseen maahanmuuttajille	
Sivumäärä	50	

Tämä toiminnallinen ja kehittämispainotteinen opinnäytetyömme on tuotettu toimeksiantona Kuusamon kaupungille maahanmuuttajien alkuvaiheen asumisen sekä kotoutumispalveluiden henkilöstön ohjaukseen tueksi. Kotoutumispalveluiden henkilöstön esille tuomasta tarpeesta kokosimme selkokielisen ja kuvitetun Kodin oppaan, joka tulee toimimaan maahanmuuttajien ja ohjaajien apuvälineenä. Ohjauksellisesta, osallisuutta ja toimijuutta tukevasta näkökulmasta tuotetusta Kodin oppaasta hyötyvät maahanmuuttajat sekä kotoutumispalveluita tekevät ammattilaiset. Kodin opas annetaan maahanmuuttajille heidän muuttaessaan omaan kotiinsa.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa käsittelemme maahanmuuttoa Suomeen, akkulturaatioprosessia, osallisuutta ja toimijuutta tukevaa monikulttuurista ohjausta sekä selkokielen ja kuvan merkityksestä oppaassa. Opinnäytetyömme tietopohjaa olemme keränneet kirjallisuudesta sekä monista luotettavista verkkolähteistä. Olemme tehneet tiivistä yhteistyötä Kuusamon kotoutumispalveluiden henkilöstön kanssa.

Tämän opinnäytetyön tuotoksena on syntynyt selkeä, informatiivinen, selkokielinen ja kuvitettu Kodin opas, joka sisältää ohjeita alkuvaiheen asumiseen maahanmuuttajille. Tuotos on helposti saatavilla oleva, aikaa kestävä, muokattavissa ja tulostettavissa oleva Kodin opas.

Avainsanat	kotoutuminen, maahanmuuttaja, ohjaus, opas, osallisuus, toimijuus
Muita tietoja	Työhön liittyy sähköinen Kodin opas alkuvaiheen asumiseen maahanmuuttajille.

Social Services
Bachelor of Social Services

Authors	Kirsi Carlson Mervi Kataja-Määttä Tuija Tolonen	2023
Supervisors	Mikko Ravantti Sanna Viinonen	
Commissioned by	City of Kuusamo	
Title	Home guide -Instructions for the initial housing of immigrants	
Number of pages	50	

This functional and development-oriented thesis was commissioned by the City of Kuusamo to support the initial housing of immigrants and the guidance work of integration services personnel. A clear and illustrated Home guide was created to serve as an aid for immigrants and counsellors. Produced from a guiding, inclusive and empowering perspective, the Home guide will benefit immigrants and professionals working in integration services. The Home guide is given to immigrants when they move into their own home.

In the theoretical part of the thesis, we deal with immigration to Finland, the acculturation process, multicultural guidance that supports inclusion and agency, and the importance of plain language and pictures in the guide. The knowledge base for our thesis has been gathered from literature and a number of reliable online sources. We have worked closely with the staff of the Kuusamo Integration Services.

The outcome of this thesis is a clear, informative, plain-language and illustrated Home guide, which contains instructions for initial housing for immigrants. The output is an easily accessible, time-proof, editable and printable Home guide.

Keywords integration, immigrant, guidance, guide, inclusion, agency

Special remarks The work includes an electronic Home guide for initial housing for immigrants.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	MAAHANMUUTTO SUOMEEN	6
2.1	Maahanmuuttaja	6
2.2	Maahanmuuttoon liittyvää lainsäädäntöä	7
2.3	Maahanmuuttopolitiikka	8
2.4	Pakolaisten kuntiin sijoittaminen	9
2.5	Kotoutuminen ja kotouttaminen	12
2.6	Laki kotoutumisen edistämisestä	12
2.7	Akkulturaatio	13
3	OHJAUS ASIAKASTYÖSSÄ	17
3.1	Yleistä ohjauksesta	17
3.2	Monikulttuurinen ohjaus	17
3.3	Osallisuus ja toimijuus asiakastyössä	19
4	SELKOKIELI, SELKOTEKSTIN JA KUVAN MERKITYS	23
4.1	Selkokieli ja selkoteksti	23
4.2	Kuva	24
4.3	Kielitaidon merkitys kotouttamisessa	26
5	MENETELMÄLLINEN TOTEUTUS	29
5.1	Tarkoitus ja tavoitteet	29
5.2	Toimeksiantajan kuvaus ja Kuusamon kotouttamisohjelma	29
5.3	Kehittämispainotteisen opinnäytetyön lähestymistapa	31
5.4	Opinnäytetyön etenemisen kuvaus vaiheittain	34
5.5	Eettiset lähtökohdat ja luotettavuuden tarkastelu	38
5.6	Opinnäytetyön tuotos	40
6	POHDINTA	41
6.1	Tuotoksen tarkastelu	41
6.2	Oman oppimisen pohdinta ja jatkokehittämisaiheet	43
	LÄHTEET	46

1 JOHDANTO

Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan, yleinen puhe maahanmuuttajista, ilmastonmuutoksesta johtuva väestön muuttoliike sekä poliittinen päätöksenteko ovat ajankohtaisia aiheita maassamme. Maailman muuttuessa monikulttuurisuus ja monimuotoisuuden hallinta ovat tärkeitä osa-alueita ohjaustyössä toimivilla. Ohjaustyötä tekevillä on suuri vaikutus erilaisuutta hyväksyvien arvomaailmojen ja kulttuurien välisen ymmärryksen kanssa. (Korhonen 2013, 56.) Yhä useampi sosiaalialan ammattilainen tulee kohtaamaan erilaisissa ohjaustehtävissä maahanmuuttaja-asiakkaita.

Teimme opinnäytetyömme ohjauksellisesta, asiakkaan toimijuutta ja osallisuutta tukevasta näkökulmasta. Toiminnallisen ja kehittämispainotteisen opinnäytetyömme aiheena on maahanmuuttajien kotoutumisen tukeminen. Tuotoksena totesimme maahanmuuttajien asumisen tueksi ja ohjaajien ohjaustyön tueksi selkokielisen ja kuvitetun Kodin oppaan. Koimme valitsemamme aiheen alamme kannalta tarpeelliselta, mielenkiintoiselta ja hyödylliseltä. Rajasimme opinnäytetyömme aiheen toimeksiantajamme Kuusamon kaupungin tulevaisuustoimialan kansainvälisten palveluiden esille tuomaan tarpeeseen kodin oppaalle maahanmuuttajien alkuvaiheen asumiseen.

Opinnäytetyönämme tuotettu opas on tehty asumisen alkuvaiheen maahanmuuttajien kotoutumispalvelujen työn tueksi. Ohjauksellisesta näkökulmasta tehdystä oppaasta hyötyvät kotoutumispalveluita tekevät ohjaajat. Lisäksi opas tukee maahanmuuttajien osallisuutta ja toimijuutta kodin arjessa. Opas annetaan maahanmuuttajille heidän muuttaessaan omaan kotiin.

Opinnäytetyömme lisää ammattitaitoamme, koska syvennämme siinä omaa ammatillista osaamistamme maahanmuuttajien parissa tehtävässä työssä. Opinnäytetyöprosessi vahvistaa ammatillista tietoperustaamme, sekä tutkivaa ja kehittäväää työtettä.

2 MAAHANMUUTTO SUOMEEN

2.1 Maahanmuuttaja

Maahanmuuttoon liittyy erilaisia käsitteitä, joiden tarkoitus ei ole julkisessa keskustelussa aina selkeää tai jäsentynyttä (Hartonen & Rissanen 2018, 20). Maahanmuuttaja -käsitteellä viitataan yleisesti henkilöön, joka on muuttanut maasta toiseen. Käsitteellä viitataan kaikkiin eri syin Suomeen muuttaneisiin henkilöihin. Maahanmuuton syitä voivat esimerkiksi olla opiskelu, perhe, työ tai pakolaisuus. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2023.) Maahanmuuttaja -käsite on monisyinen. Käsite sisältää muun muassa turvapaikanhakijat, pakolaiset, työvoimasiirtolaiset ja ulkomailta adoptoidut (Söderling 2013, 17).

Pakolaisella tarkoitetaan kotimaastaan tai pysyvästä asuinmaastaan paennutta henkilöä, jolle on myönnetty kotimaansa ulkopuolella kansainvälistä suojelua. Kotimaastaan hän on voinut paennut sotaa, levottomuuksien tai ihmisoikeusrikkomuksien vuoksi. Kotimaassaan hänellä on voinut olla vaara joutua vainotuksi rodun, kansallisuuden, uskonnon, poliittisten mielipiteiden tai yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen vuoksi. (Castaneda, Mäki-Opas, Jokela, Kivi, Lähteenmäki, Miettinen, Nieminen, Santalahti & PALOMA-asiantuntijaryhmä 2018, 29.)

Turvapaikanhakijalla tarkoitetaan henkilöä, joka hakee oleskeluoikeutta sekä suojelua vieraasta valtiosta. Turvapaikanhakijalla ei ole vielä Suomessa oleskelulupaa. Pakolaisaseman saamiseksi turvapaikanhakijan on saatava turvapaikka. (Castaneda ym. 2018, 30.)

Kiintiöpakolaisella tarkoitetaan henkilöä, jolla on Yhdistyneiden Kansakuntien pakolaisjärjestön UNHCR:n (United Nations High Commissioner for Refugees) myöntämä pakolaisasema. Kiintiöpakolainen on vastaanottajavaltion määrittelemän pakolaiskiintiön rajoissa maahan saapuva henkilö. Suomen eduskunta määrittää pakolaiskiintiön. Eduskunta vahvistaa pakolaiskiintiön talousarvion yhteydessä. (Castaneda ym. 2018, 29.)

2.2 Maahanmuuttoon liittyvää lainsäädäntöä

Valtiot rajoittavat sekä hallinnoivat maahanmuuttoa kaikkialla. Ihmisillä on omat tarpeet ja perusteet siirtyä maasta toiseen, mutta muutto on aina riippuvainen viranomaisten ja päätöksentekijöiden linjauksista. Maahanmuuton päälinjat perustuvat Suomessa ulkomaalaislakiin (301/2004), lakiin kansainvälisestä suojelua hakevien vastaanotosta (746/2011) ja yhdenvertaisuuslakiin (1325/2014). (Alitorppa-Niitamo & Säävälä 2013, 8; Saukkonen 2020, 71.)

Ulkomaalaislain (301/2004) *”tarkoituksena on toteuttaa ja edistää hyvää hallintoa ja oikeusturvaa ulkomaalaisasioissa. Lain tarkoituksena on lisäksi edistää hallitua maahanmuuttoa ja kansainvälisen suojelun antamista ihmisoikeuksia ja perusoikeuksia kunnioittaen sekä ottaen huomioon Suomea velvoittavat kansainväliset sopimukset.”* (Ulkomaalaislaki 301/2004 § 1.) *”Lakia sovellettaessa ei ulkomaalaisen oikeuksia saa rajoittaa enempää kuin on välttämätöntä”* (Ulkomaalaislaki 301/2004 § 5). *”Tämän lain nojalla tapahtuvassa päätöksenteossa, joka koskee kahdeksaatoista vuotta nuorempaa lasta, on erityistä huomiota kiinnitettävä lapsen etuun sekä hänen kehitykseensä ja terveyteensä liittyviin seikkoihin”* (Ulkomaalaislaki 301/2004 § 6). *”Tämän lain mukaisen hallinto- ja muutoksenhakuasian käsittelyssä on oikeus käyttää tulkkia”* (Ulkomaalaislaki 301/2004 § 10).

Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta (746/2011). Lain *”tarkoituksena on turvata kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan toimeentulo ja huolenpito sekä ihmiskaupan uhrin tunnistaminen ja auttaminen ihmisoikeuksia ja perusoikeuksia kunnioittaen ottaen huomioon Euroopan unionin lainsäädäntö ja Suomea velvoittavat kansainväliset sopimukset”* (Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 746/2011 § 1). *”Vastaanoton ja auttamisjärjestelmän käytännön toiminnan ohjaus, suunnittelu ja valvonta kuuluvat Maahanmuuttovirastolle”* (Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 746/2011 § 8).

Yhdenvertaisuuslain (1325/2014) ”*tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjintää sekä tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa*” (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014 § 1).

2.3 Maahanmuuttopolitiikka

Suomen maahanmuuttopolitiikka ja -lainsäädäntö perustuvat hallituksen asettamiin tavoitteisiin, sekä turvapaikka- ja EU:n yhteiseen maahanmuuttopolitiikkaan liittyviin kansainvälisiin sopimuksiin. Suomen väestön ikääntymisen seurauksena Suomi tulee tarvitsemaan maahanmuuttoa. Tehokkaalla työnantajien ja yritysten tarpeet huomioivalla lupajärjestelmällä tuetaan työperäistä maahanmuuttoa. Suomen tavoitteena on pitää maahanmuutto hallittuna. Hallitussa maahanmuutossa otetaan huomioon turvallisuus, yhteiskunnan kestävyys, kansainväliset velvoitteet ja ulkomaalaisten oikeusasemallinen turva. (Sisäministeriö 2023b.)

Kiintiöpakolaisia vastaanottamalla autetaan kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevia ihmisiä. Kotimaastaan tai pysyvästä asuinmaastaan toiseen maahan lähteneitä pakolaisia voidaan uudelleen sijoittaa pakolaiskiintiössä. Pakolaiset valitaan ja siirretään ensimmäisestä turvapaikkamaasta toiseen valtioon, joka voi myöntää pakolaisille oleskeluluvan. Pakolaiskiintiössä Suomi vastaanottaa YK:n (Yhdistyneet kansakunnat) pakolaisjärjestön UNHCR:n pakolaisiksi katsomiaan henkilöitä sekä muita ulkomaalaisia, jotka ovat kansainvälisen suojelun tarpeessa. UNHCR määrittelee eniten apua kaipaavat, ja esittää pientä määrää henkilöistä uudelleensijoitettavaksi kiintiöpakolaisia vastaanottaviin maihin. Suomi on ottanut kiintiöpakolaisia vastaan jo 1970-luvulta alkaen. Suomeen vastaanotettiin vuonna 2020 kiintiöpakolaisia vähintään 850, ja määrä vaihtelee vuosittain 850–1050 välillä riippuen turvapaikanhakijoiden määrästä. Suomi vastaanotti vuonna 2022 Afganistanin tilanteen vuoksi kiintiöpakolaisia yhteensä 1500. Tärkein uudelleensijoittamisen peruste on kansainvälisen suojelun tarve. Kiintiöpakolaisia valittaessa arvioidaan vastaanoton, sekä Suomeen kotoutumisen edellytykset. Kiintiöpakolaisen valinnalla ei saa olla turvallisuuteen, yleiseen järjestykseen, Suomen kansainvälisiin suhteisiin tai kansanterveyteen liittyviä esteitä. Suomen kiintiöpolitiikassa painotetaan ennen kaikkea haavoittuvimpien henkilöiden uudelleensijoittamista, esimerkiksi haasteellisessa asemassa olevat

naiset (lesket, yksinhuoltajat, yksinäiset) sekä lapsiperheet. Vuosittaisesta kiintiöstä on noin kymmenen prosenttia varattu hätätapauksiksi luokiteltujen pakolaisten vastaanottamiseen. (Sisäministeriö 2023a.)

2.4 Pakolaisten kuntiin sijoittaminen

Suomen kunnat ovat hyvin monimuotoisia maahanmuuttajarakenteeltaan. Suomen maahanmuuttajista suurin osa on sijoittunut pääkaupunkiseudulle (Turtiainen 2013, 191). Vuonna 2022 Suomen väestöstä oli ulkomaalaistaustaisia 508 000 eli yhdeksän prosenttia. Ahvenanmaalla asui ulkomaalaistaustaisia 17,6 prosenttia ja Uudellamaalla 16,9 prosenttia, jotka ovat selvästi enemmän koko maan keskiarvoa korkeammat määrät. Ulkomaalaistaustaisista selkeästi yli puolet asui Uudellamaalla. Tässä ulkomaalaistaustaisella tarkoitetaan henkilöä, jonka molemmat vanhemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla. (Tilastokeskus 2023b.) Pieniin kuntiin on usein sijoittunut vain suomalaisten puolisoita. Vastaanottavissa kaupungeissa ja kunnissa on erilaisia maahanmuuttajapalveluita, joissa tehdään maahanmuuttajien kotouttamis- ja vastaanottotyötä. Kuntien päämäärä on tuottaa yhdenvertaisia palveluita asukkailleen. Kunnan tehtävänä on tiedottaa kuntalaisia maahanmuuttoon liittyvissä asioissa myönteisen vuorovaikutuksen edistämiseksi ja väärinymmärrysten välttämiseksi. Ulkomaalainen saa usein kotikunnan Suomesta, kun hänellä on ulkomaalaislaissa (301/2004) tarkoitettu voimassa oleva pysyvään tai jatkuvaan oleskeluun oikeuttava lupa. Lisäksi on oltava tarkoitus jäädä vakituisesti Suomeen asumaan. Maahanmuuttajalla on oikeus kunnan kaikkiin järjestämiin palveluihin kotikunnan saatuaan. Maahantuloa säätelee ulkomaalaislaki (301/2004). Vain kiintiöpakolaisten kohdalla kunta saa päättää otetaanko heitä vastaan vai ei. (Turtiainen 2013, 191–193.)

Oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden sekä kiintiöpakolaisten vastaanottaminen on kunnille vapaaehtoista. Kuntapaikkojen vähyyden takia pakolaiskiintiöt eivät ole täyttyneet, seurauksena on pakolaisten kuntapaikkojen odotusaikojen venyminen jopa vuosiin. Haasteita vastaanotolle ovat olleet niin alueelliset erityistilanteet kuin yleiset yhteiskunnalliset ilmiötkin. Kuntien kiristynyt budjetointi, kuntaliitokset, vihapuheet ja rasismi ovat myös jarruttaneet vastaanottoa.

Isojen kaupunkien haasteina on ollut maahanmuuttajien asunnottomuus, niukat asumisolot sekä pääsy kotoutumispalveluihin johtuen maahanmuuttajien lisääntyneestä omaehtoisesta maahanmuutosta. Pienien kuntien haasteita on ollut monikulttuurisen asiakastyön kokemuksen niukkuus, vähäiset kotoutumispalvelut tai niiden puuttuminen sekä vuokra-asuntojen vähyys. Toisaalta kunnasta voi puuttua lain vaatima kotouttamisohjelma, missä kunta määrittää kotoutumista edistävät palvelut ja toimenpiteet. Laissa määritellyt korvaukset voivat olla huonosti tunnettuja tai ymmärrys voi perustua väärinkäsityksiin tai ennakkoluuloihin. Pienissä kunnissa mietitään usein, mitä vaikutuksia ja menetyksiä on, jos kuntaan saapuneet pakolaiset muuttavat toiseen kuntaan ennen kotoutumisajan loppumista. Tutkimukset osoittavat, että usein pakolaiset muuttavat pois alkusijoituskunnista siihen mennessä, kun valtion korvaukset alkusijoituskunnalle päättyvät. Oleskeluluvan saaneilla turvapaikan hakijoilla ja kiintiöpakolaisilla on perustuslaissa määritelty oikeus valita asuinpaikka sekä liikkua vapaasti Suomessa, kuten jokaisella Suomessa asuvalla. (Hansen & Holm 2016, 159–161.) Lain mukaan heillä on oikeus peruspalveluiden lisäksi asuntoon. Suomeen muuttavalle kiintiöpakolaiselle on katsottu kuntapaikka valmiiksi heidän muuttaessaan maahan. (Siirto & Hammar 2016, 195).

Vastaanottavalla kunnalla on elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen kanssa laadittu sopimus, joka velvoittaa kuntaa järjestämään kuntapaikan saaville pakolaisille ensiasunnon (Hansen & Holm 2016, 172; Siirto & Hammar 2016, 195). Vastaanotettava joukko tulisi sijoittaa perhekojoaan vastaaviin vuokra-asuntoihin, eikä koko joukkoa tulisi mielellään sijoittaa samaan kiinteistöön. Yhteenkuuluvuuden ja pakolaisten kotoutumisen vuoksi olisi suotavaa sijoittaa asunnot lähelle toisiaan ja palveluiden äärelle. Lisäksi kotoutumispalveluiden saavutettavuus tulisi huomioida asiassa. Pakolaisten lisääntyessä ja pidemmällä aikavälillä asuntojen hajasijoittamista tulee harkita, jos lähiöt uhkaavat leimautua. (Hansen & Holm 2016, 172.)

Hansenin ja Holmin (2016, 173–174) mukaan kunnan asukkaita on tärkeä tiedottaa maahanmuuttoa koskevista asioista myönteisen vuorovaikutuksen edistä-

miseksi ja väärinymmärrysten välttämiseksi esimerkiksi paikallislehdessä, internet-sivuilla ja yleisötilaisuuksissa. Tällä tavalla kunnan asukkaat pääsevät kysymään vastaanottoon liittyvistä asioista ja kuulemaan tarkemmin, millaisista olosuhteista pakolaiset ovat kuntaan tulossa. Hansen ja Holm toteavat meitä kaikkia koskettavan monet arkiset huolet taustasta riippumatta. Heidän mukaansa kuntalaisia on hyvä kannustaa kohtaamaan ja neuvomaan maahanmuuttajia arkiasioissa. Lisäksi Hansen ja Holm toteavat monien maahanmuuttajien ilahtuneen, kun heitä on opastettu esimerkiksi asumiseen tai jätteiden lajitteluun liittyvissä asioissa, koska tällaiset käytännön asiat saattavat olla hyvinkin erilaisia verrattuna tulijoiden lähtömaihin.

Hansen ja Holm toteavat (2016, 175, 178) kiintiöpakolaisilla olevan vaihtelevat perustiedot Suomesta. Heidän mukaansa uudessa kotikunnassa on tarpeellista järjestää tiedotus- ja keskustelutilaisuuksia eri palveluista sekä tarjota omakielisiä ohjeita ja oppaita uusille kuntalaisille. Maahan saapumisen yhteydessä jaettua perustietopakettia on hyvä täydentää sekä paikallisella että yksityiskohtaisemalla tiedolla, jolloin kokonaisuus liittyy yhteen myös kuntatasolle. Hansen ja Holm ehdottavat, että kunta voisi tehdä esimerkiksi selkokielisen ja eri kielille käännetyn kuvitetun palveluoppaan kunnan peruspalveluista, unohtamatta suullista ja omakielistä ohjeistusta. Hansen ja Holm pitävät erityisen tärkeänä eri tiedonjakokanavien hyödyntämistä luku- ja kirjoitustaidottomien pakolaisten kanssa tehtävässä työssä. Alkuvaiheen kotoutumistyöhön kuuluvia erilaisia infotilaisuuksia voidaan tukea keskustelutilaisuuksilla ja vertaisryhmätoiminnalla, kirjoittavat Hansen ja Holm.

Maahanmuuttovirasto käynnisti vuonna 2013 hankkeen, jonka myötä kolmipäiväistä kulttuuriorientaatiokoulutusta alettiin järjestää säännöllisesti niissä maissa, joissa Suomeen valitut kiintiöpakolaiset odottavat Suomeen muuttoa. Kulttuuriorientaatiokoulutuksen tavoitteena on antaa mahdollisimman realistinen kuva Suomesta ja elämänmuutoksesta. Tällä tavalla voidaan lieventää kulttuurishokkia, tukea alkuvaiheen kotoutumisprosessia ja antaa välineitä itsenäiseen elämään Suomessa. (Kinnunen & Honkala 2016, 92–93.)

2.5 Kotoutuminen ja kotouttaminen

Kotoutuminen on maahanmuuttajan oma prosessi, jossa hän on vuorovaikutuksessa yhteiskunnan kanssa. Maahanmuuttajan tavoitteena on, että hän tuntee olevansa yhteiskunnan aktiivinen ja täysivaltainen jäsen, sekä omaksuu yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia taitoja ja tietoja. Maahanmuuttajan tutustuessa uuteen asuinmaansa kulttuurilliseen ja kielelliseen ympäristöön, tuetaan häntä myös samalla oman kulttuurin ja kielen ylläpitämisessä. Näin yhteiskuntamme rikastuu ja saa uusia vaikutteita sekä moninaistuu. (Kotoutumisen osamiskeskus 2023a.)

Ihmisen elinympäristön muuttuminen muuttaa paljon asioita hänen elämässään. Muutoksessa hän kohtaa uuden kulttuurin, kielen, uuden yhteiskunnan, erilaiset toimintasäännöt sekä aiempien sosiaalisten kontaktien katkeamisen. Kotoutuminen on prosessi, joka kattaa laajasti kaikki elämän osa-alueet. Kotoutumisprosessin kesto vaihtelee vuosista jopa vuosikymmeniin pitäen sisällään niin alakuin ylämäkiä. (Saukkonen 2020, 18.)

Kotoutuminen on myös kaksisuuntainen prosessi, joka muotoutuu arkisessa vuorovaikutuksessa yhteiskunnan, erilaisten yhteisöjen ja maahanmuuttajien välillä. Maahanmuuttajat oppivat tietoja, taitoja ja toimintatapoja yhteiskunnasta ja työelämästä, sekä luo uusia sosiaalisia verkostoja. Kotoutumisprosessi muuttaa maahanmuuttajien lisäksi myös yhteiskuntaamme. (Alitorppa-Niitamo & Säävälä 2013, 7; Työ- ja elinkeinoministeriö 2023.)

2.6 Laki kotoutumisen edistämisestä

Lain kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) ”*tarkoituksena on tukea ja edistää kotoutumista ja maahanmuuttajan mahdollisuutta osallistua aktiivisesti suomalaisen yhteiskunnan toimintaan. Lisäksi lain tarkoituksena on edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä myönteistä vuorovaikutusta eri väestöryhmien kesken.*” (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010 § 1.)

Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) toimii suuntaviivana Suomessa annettavalle kotouttamistyölle. Kotoutumisen tavoitteena on saada maahanmuuttaja osallistumaan työelämään ja yhteiskuntaan, mutta kuitenkin kunnioittaen ja säilyttäen hänen omaa kieltään ja kulttuuriaan. (Anis, Hiitola & Turtiainen 2020, 33–34.)

Kotoutumislaki eli laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) pyrkii maahanmuuttajien integroimiseen monin eri keinoin. Lain mukaan yhtenä kotouttamistoimenpiteenä on jokaiselle maahanmuuttajalle tehtävä henkilökohtainen alkukartoitus sekä tarvittaessa myös kotoutumissuunnitelma. Alkukartoituksen perusteella selvitetään, tarvitseeko maahanmuuttaja kotouttamissuunnitelmaa. Kotouttamissuunnitelmaan laaditaan suunnitelma maahanmuuttajan kielen oppimisesta sekä kotouttamiskoulutuksesta. Kotouttamissuunnitelmaan kirjataan lisäksi tieto tuesta, jota maahanmuuttaja tarvitsee työllistymiseen sekä muuhun yhteiskuntaan osallistumiseen. (Saukkonen 2020, 76–83.)

Kotoutumislain kokonaisuudistus tulee voimaan vuoden 2025 alusta. Kokonaisuudistuksen tarkoituksena on vahvistaa maahanmuuttajien osallisuutta yhteiskunnassa sekä tehostaa kotoutumista. Uudistuksen tarkoitus on parantaa työvoiman ulkopuolella olevien maahanmuuttajien ja maahanmuuttajanaisten saamista palveluihin sekä nopeuttaa polkuja työelämään. Uudistuksessa kunnan vastuu kotoutumisen edistämisestä kasvaa. Kokonaisuudistus etenee samanaikaisesti Työ- ja elinkeinopalvelu-uudistuksen kanssa. (Valtioneuvosto 2023.)

2.7 Akkulturaatio

Klassinen määritelmä akkulturaatiokäsitteelle juontaa juurensa jo 1930-luvulta. Akkulturaatiolla tarkoitetaan sen määritelmän mukaan eri kulttuureja edustavien ryhmien jatkuvista välittömistä kontakteista johtuvia ilmiöitä sekä tästä kontaktista seuraavia, toisen tai molempien ryhmien kulttuurissa tapahtuvia muutoksia. Akkulturaatiota voidaan pitää tilana tai prosessina. Akkulturaatio merkitsee prosessina ajan saatossa tapahtuvia muutoksia toisen kulttuurin kanssa kosketuksissa olevien ihmisten tunteissa, uskomuksissa, asenteissa, arvoissa, käyttäytymisessä ja samastumiskuvioissa. Jos puolestaan akkulturaatio ymmärretään tilaksi,

tapana on mitata sen astetta tai määrää tiettyinä ajankohtana, joka tarkoittaa akkulturoituneen yksilön tunteita, asenteita ja käyttäytymistä. (Liebkind 2001, 13–14.)

Akkulturaatioprosessiksi kutsutaan muutosta, jossa kulttuurien kohtaamisesta johtuvaan muutosprosessiin liittyvät niin vähemmistöryhmien sopeutuminen enemmistökulttuuriin kuin enemmistön jäsenten suhtautuminen kulttuurivähemmistöihin. Akkulturaatioprosessia koskevia teorioita on lukuisia määriä. Ne voidaan jakaa karkeasti kahteen ryhmään. Toinen korostaa yksiulotteista prosessia, joka päättyy kulttuurivähemmistön sulautumiseen, ja toinen korostaa kulttuuripluralismia eli monikulttuurisuutta. Ensin mainitun näkökulman mukaan akkulturaatio ei liiemmästi poikkea assimilaatiosta eli sulautumisesta. Sillä tarkoitetaan yksisuuntaista prosessia, jonka avulla vähemmistön jäsen omaksuu enemmistön käyttäytymisen ja arvot. Sulautumismallin olettamuksena on, että yksisuuntainen muutosprosessi johtaa ajan saatossa alkuperäisen etnisen tai kulttuurisen identiteetin häviämiseen. (Liebkind 2001, 13–14.)

Monikulttuurisuutta korostava malli on puolestaan selkeästi kaksiulotteinen. Siinä etniset vähemmistöryhmät ja niiden jäsenet säilyttävät enemmän tai vähemmän perinteisen kulttuurinsa sopeutuessaan enemmistöyhteiskuntaan. Olettamus on, että samalla myös enemmistökulttuuri muuttuu ja sopeutuu monikulttuurisuuteen. Tämän mallin mukaan erilaiset kulttuuriryhmät voivat elää, ja elävät monesti samalla alueella säilyttäen ainakin osittain omaa kulttuuriaan ja samanaikaisesti osallistuvat menestyksekkäästi ympäröivän yhteiskunnan toimintaan. (Liebkind 2001, 13–14.)

Kanadalainen psykologi John Berry on kehittänyt 1980-luvulla akkulturaatioprosessia kuvaavan mallin (kuvio 1), johon on nimetty neljä erilaista akkulturaatiostrategiaa.

		Toive oman kulttuurin säilyttämisestä	
		Kyllä	Ei
Kontaktin tarve yhteiskunnan	Kyllä	Integraatio	Assimilaatio
valtaväestöön	Ei	Separaatio	Marginalisaatio

Kuvio 1. Akkulturaatiostrategiat John Berryn mukaan (Schubert 2013, 65)

Assimilaatio, joka tarkoittaa ihmisen luopumista omasta kulttuuri-identiteetistään. Tässä yksilön pääasiallinen tavoite on sulautua valtaväestöön ja omilla kulttuuri-taustaan liittyvillä sisällöillä ei ole merkitystä. Separaatio, jossa puolestaan yksilö haluaa pitää kiinni vain ja ainoastaan omasta kulttuuri-identiteetistään ja elää erillään valtaväestöstä. Integraatio, jossa sopeutuva yksilö haluaa säilyttää omaan taustansa kuuluvaa kulttuuria elämässään ja samaan aikaan hän tutustuu ja haluaa tulla osaksi valtakulttuuria. Integraatiota tavoittava asenne voi toteutua sellaisessa yhteiskunnassa, joka hyväksyy kulttuurista moninaisuutta, ja jossa ennakkoluulot eivät ole esteenä tutustumiselle. Marginalisaatio, jossa yksilö ei halua säilyttää omaa kulttuuriaan eikä hän koe voivansa kiinnittyä valtakulttuuriin. Tällöin on kyse syrjäytymisestä. Berryn mukaan nämä toimintatavat tulevat arjessa esille selkeimmin yksilön kielessä, vapaa-ajan vietossa, uskonnossa, ravintotottumuksissa ja ostoskäyttäytymisessä. Yksilö ei välttämättä aina käytä vain yhtä näistä neljästä toimintatavasta, vaan toimintatapa voi vaihdella elämäntilanteiden ja ajan mukaan. Näin selkeä jako vain yhteen ryhmään on tosielämässä harvinaista. (Schubert 2013, 65–66.)

Sopeutuminen suomalaisen yhteiskunnan jäseneksi on vain yksi osa maahanmuuttajan elämää. Hänen entinen elämänsä jatkuu samalla kun hän tutustuu uuteen ympäristöön ja yhteiskuntaan. Siteet entiseen eivät katkea muuttohetkellä, vaan elämä on monisyinen yhtälö menneisyyttä ja nykyisyyttä. Maahanmuuttaja ei myöskään sopeudu suoraan yhdeksi suomalaiseksi suomalaisten joukkoon, vaan hän sopeutuu yleensä omaan vähemmistöryhmäänsä ja ajan kuluessa tätä kautta osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Maahanmuuttaja elää tavallaan kolmessa eri maailmassa samanaikaisesti. Hänellä on omassa elämässään kiinteä yhteys omaan kotimaahansa ja toisaalta hän elää maahanmuuttajayhteisössä,

joka on muodostanut oman elämäntapansa vähemmistönä Suomessa. Lisäksi maahanmuuttaja on osa suomalaista yhteiskuntaa. (Räty 2002, 108.)

3 OHJAUS ASIAKASTYÖSSÄ

3.1 Yleistä ohjauksesta

Ohjaus on yhteistoimintaa, jonka tarkoituksena on tukea ja edistää ohjattavan oppimis-, kasvu-, työ- tai ongelmaratkaisuprosesseja niin, että ohjattavan toimijuus vahvistuu. Hyvä ohjaus toteutuu rakentavassa sekä kunnioittavassa kohtauksessa ja dialogisessa vuorovaikutuksessa. (Vehviläinen 2014, 12.) Kalliolan, Kurjen, Salmen ja Tamminen-Vesterbackan (2010, 8–9) mukaan ohjaaminen on monimuotoista ja sisällöltään ja tavoitteiltaan vaihtelevaa toimintaa, jota määrittävät ympäristö, jossa ohjaus tapahtuu sekä kohderyhmät, joiden parissa toimitaan. Ohjaaminen on ihmisten kohtaamista, kuuntelua, keskustelua, vuorovaikutusta, kasvatuksellista tukea ja läsnäoloa. Puukari ja Korhonen (2013, 15) tarkoittavat ohjauksella ja neuvonnalla kaikkia laaja-alaisia toimintoja, joiden avulla henkilö-, ryhmäkohtaisen tai verkkovälitteisen vuorovaikutuksen avulla ihmisiä helpotetaan löytämään lähtökohtiensa ja arvojensa mukaisia ratkaisuja erilaisiin haasteisiin ja ongelmiin sekä etsimään rakentavia tapoja elää omien yhteisöjensä ja yhteiskuntansa jäseninä. Ohjauksessa pyritään neuvontaa syvemmin ja kokonaisvaltaisemmin perehtymään ohjattavan elämäntilanteeseen.

Vehviläisen (2014, 19–20) mukaan ohjauksen periaatteena on, että sen toimintamallit, keinot ja ohjaajan interventiot valitaan siten, että niillä etsitään tai vahvistetaan ohjattavan toimijuutta. Ohjaukseen liittyy myös kulttuurista määrittelyvaltaa koskien perusoletuksia ihmisten välisistä suhteista tai hyväksyttävästä toiminnasta. Ohjaajan ja ohjattavan erilaiset kulttuuriset oletukset voivat heikentää ohjattavan toimijuuden mahdollisuuksia.

3.2 Monikulttuurinen ohjaus

Monikulttuurinen ohjaus tarkoittaa ohjausta, jossa keskeinen lähtökohta on kulttuurinen erilaisuus. Monikulttuurisen ohjauksen kaikissa vaiheissa pyritään mahdollisimman hyvin huomioimaan kulttuurieroista nousevat haasteet etsittäessä yhdessä ohjattavan kanssa ratkaisuja hänen kysymyksiinsä. Monikulttuurisessa

ohjauksessa on kysymys siitä, että ohjaaja tulee yhä tietoisemmaksi omasta kulttuuritaustastaan ja sen vaikutuksista toimintaansa ja ajatteluunsa ja oppii toimimaan kulttuurisensitiivisesti erilaisten ohjattaviensa kanssa heidän kulttuuritaustansa ja yksilölliset tarpeensa huomioiden. (Puukari & Korhonen 2013, 16.)

Puukari ja Korhonen (2013, 12–13) kirjoittavat monikulttuurisen ohjauksen kannalta haastavaa olevan sen, kuinka hyvin opimme tiedostamaan kulttuurin merkityksen ja vaikutuksen elämässämme siten, että kulttuurin tiedostamattomat vaikutukset eivät muodostu esteiksi ihmisten ja eri kulttuurien kohtaamisessa. Heidän mukaansa ohjaustyössä on tärkeää ymmärtää yksilökeskeisten ja yhteisöllisten kulttuurien eroja ja sitä, miten he mieltävät itsensä yksilöinä ja suhteessa toisiin yhteisönsä jäseniin. Riippumatta siitä mistä kulttuurista ohjattavat tulevat, on tärkeää huomioida heidät kokonaisina ihmisinä, joiden elämää on tarpeellista tarkastella monipuolisesti sen mukaan, mitkä asiat juuri heille ovat merkityksellisimpiä.

Puukarin ja Taajamon (2007, 18) mukaan ohjaaja voi hyödyntää kulttuuritietouttaan työskennellessään eri kulttuureista tulevien ihmisten kanssa välttämällä yleistyksiä ja olemalla herkkä tutkimaan yksilöiden ja perheiden tapaa jäsentää suhdettaan lähtömaan ja uuden maan kulttuuriin. Monipuolinen maahanmuuttajan elämänkentän tarkastelu on avuksi ohjauksessa. Ohjaajien on erittäin hyödyllistä yrittää asettua uuteen maahan muuttavan henkilön asemaan, ja pohtia konkreettisella tasolla, kuinka useat aiemmin tutut ja itsestään selvät asiat ovat uudessa maassa tuntemattomia ja epävarmuutta ja kysymyksiä herättäviä.

Olennaista monikulttuurisessa ohjauksessa on ymmärtää kulttuuristen erojen merkitys. Monikulttuurisuustyön taustalla pääsuuntauksina on tunnistettavissa universaalien ja kulttuurispesifien lähestymistavan erot. Universaali suuntaus on lähtökohtaisesti monikulttuurinen lähestymistapa, joka korostaa kulttuurien yhteneväisyyksiä ja samanarvoisuutta. Universaalissa suuntauksessa monikulttuurisessa ohjauksessa keskeistä on ottaa huomioon ohjattavien yksilölliset erot. Kulttuurispesifisuuntaus taas näkee yksilön vahvasti oman ryhmänsä, esimerkiksi etnisen ryhmänsä tai rotunsa edustajana. Yksilö kuuluu erilaisiin yhteisöihin, joiden

merkitys muun muassa koulutus- ja uravalintaan voi olla suuri. Mikäli yksilö on kasvanut yhteisöllisessä kulttuurissa, yhteisönäkökulma on tärkeä huomioida ohjaustilanteissa ottamalla ohjattavalle tärkeitä henkilöitä mukaan ohjaustilanteisiin. Nykyään monikulttuurisen ohjauksen kahta pääsuuntausta pidetään harvoin erillisinä suuntauksina, vaan ne ovat toisiaan täydentäviä näkökulmia monikulttuurisessa ohjauksessa. (Puukari & Korhonen 2013, 18.)

Monikulttuurisessa ohjauksessa tuetaan yhteiskunnassa olevia erilaisia etnisiä ryhmiä elämään sovussa ja rinnakkain, tasa-arvoisina toistensa erilaisuutta kunnioittaen. Lähtökohtana monikulttuurisessa ohjauksessa on se, että elämme moniarvoisessa maailmassa, ja se ei voi tarkoittaa sellaista kulttuurirelativismia, jonka mukaan kaikenlainen käyttäytymis- tai ajattelutapa on yhtä arvokasta. Täydellinen relativismi johtaisi kaaokseen ja mielivaltaan, jossa kaikenlainen käyttäytyminen ja ajattelutapa tulisi hyväksyä. Rakentavan ja toimivan monikulttuurisuuden kannalta on välttämätöntä löytää toimintaperiaatteita, jotka ovat kaikille yhteisiä. Näin mahdollistuu yhteiskunnan rakentaminen toisia ihmisiä kunnioittaen ja arvostaen. (Puukari & Korhonen 2013, 18–19.)

3.3 Osallisuus ja toimijuus asiakastyössä

Osallisuus on subjektiivisen hyvinvoinnin tila, joka muotoutuu ihmisten välisessä toiminnassa, kielessä ja uskomuksissa, sekä muuttuu ja rakentuu tarpeiden, resurssien ja toimijuuden edellytysten mukaan. Hyvinvoinnin aineellisia lähteitä eli resursseja ovat muun muassa asunto, kohtuullinen toimeentulo ja harrastusvälineet. Aineettomia resursseja ovat esimerkiksi yhteisesti jaetut merkitykset ja ihmisten välille syntyvä luottamus. Resursseja voi olla myös taide, luonto ja kulttuuri. Resurssien ollessa kaikilla yhtäläiset, tarpeet eroavat yksilöittäin ja ihmiset kokevat osallisuutensa yksilöllisesti. Osallisuus ei ole pelkästään subjektiivinen kokemus, koska laki ja käytännöt, ja se kuinka valta on jakautunut, määrittävät ja ohjaavat sitä, miten resursseja jaetaan erilaisille ihmisryhmille. (Koivisto, Isola & Lyytikäinen 2018, 8.)

Osallisuus on kiinnittymistä hyvinvoinnin lähteisiin sekä mahdollisuus tavoitella itsensä, yhteisönsä ja yhteiskunnan arvostamia asioita. Se on myös vapautta tavoitella yhteiskunnan, yhteisön tai itsensä arvostamia asioita. Osallisuus on vapautta osallistua resurssien jakamiseen, sekä täyttää osallistumisen ja joutilaisuuden tarpeet. Osallisuuden syntyessä vuorovaikutussuhteissa, tarvitaan siihen myös väljyyttä ja vapautta etäännyä välittömästä vuorovaikutuksesta, tunteiden ja osallistumisen maailmasta. (Isola, Kaartinen, Leemann, Lääperi, Schneider, Valtari & Keto-Tokoi 2017, 18–19.)

Nivala ja Ryyänen (2019, 138) kirjoittavat, että osallisuus ei voi toteutua millaisessa yhteisössä tahansa, vaan osallisuuden toteutumiseksi edellytyksiä on myös yhteisöä kohtaan. Osallisuuden toteutuminen edellyttää johonkin kuulumista, osallistumista ja kuulumisen tunnetta. Osallisuuden perusta syntyy merkityksellisistä sosiaalisista suhteista, joiden pohjalta kasvaa tunne yhteisöön kuulumisesta. Osallisuus edellyttää yhteisön ja ihmisen tasapainoista suhdetta, demokraattista yhteisöä, johon yhteisön jäsen voi osallistua mieluisilla tavoilla, tulla kuulluksi, nähdyksi ja tunnistetuksi yksilönä ja arvokkaana osana yhteisöä.

Isolan ym. (2017, 23) mukaan osallisuus voidaan jakaa kolmeen osa-alueeseen: osallisuudesta omaan elämään, osallisuudesta vaikuttamisprosesseihin palveluissa, yhteiskunnassa, elinympäristössä ja lähipiirissä sekä paikallisesta osallisuudesta, jossa voi vaikuttaa resurssien jakamiseen ja liittyä erilaisiin hyvinvointia lisääviin vuorovaikutussuhteisiin. Raivio ja Karjalainen (2013,16) käsittelevät osallisuuden rakentumista kolmen osallisuuden ulottuvuuden kautta, having, acting ja belong. Having viittaa riittävään toimeentuloon ja hyvinvointiin sekä taloudelliseen osallisuuteen, acting valtaisuuteen ja toimijuuteen ja toiminnalliseen osallisuuteen ja belong yhteisöihin kuulumiseen ja jäsenyyteen sekä yhteisölliseen osallisuuteen. Erik Allardtin jäsenyys hyvinvoinnin ulottuvuuksista (having, loving, being) on toiminut Raivion ja Karjalaisen innoituksena heidän hahmottaessaan osallisuuden rakennetta. Rakentua osallisuus tarvitsee ihmisten tai ihmisten ja luonnon välisen merkityksellisen vuorovaikutuksen, jossa kokemukset ja usko omaan toimijuuteen kasvavat ja kehittyvät (Isola ym. 2017, 19).

Toimijuus tarkoittaa suhdetta henkilön odotetun, mahdollisen ja toteutuneen toiminnan välillä. Usein se kytkeytyy rakenteisiin, jolloin tarkastellaan kuinka vapaita henkilöiden valinnat ovat ja missä määrin rakenteet ohjaavat niitä. Ihmiset ovat toimijoiden lisäksi myös oman toimintansa arvioijia. Toimijuus on olemassa ainoastaan silloin, kun ihmisellä on mahdollisuus toimia toisin. (Romakkaniemi & Kilpeläinen 2013, 247.) Nivalan ja Ryynäsen (2019, 95) mukaan toimijuudella tarkoitetaan kykyä, tahtoa ja mahdollisuutta tehdä valintoja sekä niihin liittyviä tekoja osana omaa elämää. Toiminnassaan henkilö ilmaisee itseään ja harjoittaa valintojensa kautta vapauttaan.

Filosofi ja politiikan teoreetikko Hannah Ardent (1906–1975) painottaa toiminnan teoriassaan toiminnan intersubjektiivisuutta eli ihmisten välisyyttä ja sitä, että toiminta ylläpitää, edellyttää ja rakentaa vapaata julkista tilaa. Ihmisten moninaisuus on myös tärkeää. Toiminta on Ardentin mukaan ihmisen olemassaololle tärkeää ja pitää ihmisen käynnissä ja elossa. Toiminta toteutuu yhdessä toisten ihmisten kanssa ja näin edellyttää toisia ihmisiä. Lisäksi toiminnan vaatiman vapauden toteutumiseen tarvitaan julkinen tila. Ardentin mukaan ihmisenä olemista määrittää se, miten ihminen toimii. Toiminnan ymmärrettäessä ihmisten välisyydeksi, puhe liittyy siihen olennaisesti. Ihmiset liittävät itsensä inhimilliseen maailmaan ja yhteyteen toistensa kanssa tekojen ja sanojen välityksellä. Yhteisymmärrykseen ja toimintaan muiden kanssa tarvitaan toimintaa merkityksellistävää puhetta, jotta yhteisymmärrys muiden kanssa sekä yhteiselämä on ylipäätään mahdollista. Ardentin mukaan toiminta edellyttää puheen lisäksi moninaisuutta, ja ihmisiä yhdistää ihmisyyys jokaisen ollessa omanlaisensa. Jokaisen ihmisen yksilöllisyys tekee toiminnasta mielekäästä ja mahdollista, eikä yhdessä toimiminen edellytä samankaltaisemmaksi tulemistä tai samanmielisyyden saavuttamista. Hänen mukaansa moninaisuuden poistaminen tarkoittaisi muiden ihmisten vapauden ja toiminnan mahdollisuuksien estämistä. (Nivala & Ryynänen 2019, 95–96.)

Toimijuuteen usein yhdistetään aktiivisuus, osallisuus, vaikutus- ja valinnanmahdollisuus, vapaaehtoisuus, sekä voima ja taito valita itse omat toimintatapansa. Toimijuus on merkittävä osa onnellisuutta ja psyykkistä hyvinvointia. Kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämiseksi on tärkeää ymmärtää toimijuuden taustalla

olevaa yksilön kulttuuritaustaa, ympäristöjä ja aikaisempaa toiminnallisuutta. Tavat osallistua ja vaikuttaa voivat olla hyvin erilaiset riippuen siitä, millaisista taustoista ihmiset tulevat. Ihminen tarvitsee elämäänsä johdonmukaisuutta, merkityksellisyyttä, sisältöä päiviin, sekä rutiineja ja rooleja. (Castaneda ym. 2018, 79.)

4 SELKOKIELI, SELKOTEKSTIN JA KUVAN MERKITYS

4.1 Selkokieli ja selkoteksti

Maahanmuuttajien kanssa toimivat voivat kokea vieraasta kulttuurista saapuvan ihmisen ohjauksen haastavaksi yhteisen kielen puuttuessa. Tämän vuoksi koemme selkokielen ja kuvitetun oppaan olevan tärkeä apuväline maahanmuuttajien kanssa tehtävässä ohjaustyössä.

Suomessa käytetyn selkokielen määritelmä kuuluu näin: ”*Selkokieli on suomen kielen muoto, joka on mukautettu sisällöltään, sanastoltaan ja rakenteeltaan yleiskieltä luettavammaksi ja ymmärrettävämmäksi. Se on suunnattu ihmisille, joilla on vaikeuksia lukea tai ymmärtää yleiskieltä.*” (Leskelä 2019, 93.) Leskelä (2019, 101) toteaa osan maahanmuuttajista oppivan kieltä nopeasti. Hänen mukaansa esimerkiksi korkeasti koulutetut, monia vieraita kieliä osaavat voivat jo muutaman kuukauden opiskelun jälkeen hallita auttavan kielitaidon ja muutamassa vuodessa pystyvät käyttämään sujuvasti suomen kieltä työelämässä ja arjessaan. Leskelä jatkaa, osa kielen oppijoista edistyy hitaammin, koska he ovat usein heikommin koulutettuja tai maahanmuuttajia, ja heillä on omassa äidinkiellään heikko tai vähäinen luku- ja kirjoitustaito. Myös hyvin iäkkäät tai vammaiset maahanmuuttajat eivät välttämättä etene nopeasti kieliopinnoissa, ja heidän kohdallaan selkokielen tarve voi olla pitkäaikaista tai pysyvää.

Selkokieli ja selkeä yleiskieli ovat kaksi eri asiaa. Selkokieli on helpompi kieli kuin selkeä yleiskieli. Molemmat kielet auttavat Suomeen muuttaneen kotoutumisessa sekä ymmärtämään viranomaisviestintää. Selkokieli tukee ja auttaa vieraskielisiä Suomeen muuttaneita erityisesti kotoutumisen alkuvaiheessa ja kielen opiskelussa. Kielen ymmärtämisellä on tärkeä merkitys. Niin selkokieli kuin selkeä yleiskieli helpottavat itsenäistä elämistä, koulutuksen ja työnteon sujuvuutta sekä ne liittyvät myös oleellisesti palveluiden saavutettavuuteen. Myös puhuessa on hyvä kiinnittää huomio selkeään kieleen. Selkokieltä voi sekä kirjoittaa että puhua. (Kotoutumisen osaamiskeskus 2023b.)

Selkotekstissä kiinnitetään huomiota tekstin johdonmukaisuuteen, tiedon sopivaan määrään, asioiden jäsentelyyn sopivankokoisiksi kokonaisuuksiksi, helppoon kielelliseen rakenteeseen ja tuttuun sanastoon. Tärkeää on huomioida tekstin sävy, jolla lukija kohdataan. Lähtökohtana selkotekstissä on lukija ja hänen ymmärryksensä taso. Tämän vuoksi on suositeltavaa, että selkokirjoittaja tuntee lukijakuntansa ja tietää, mikä asiassa on lukijalle uutta ja mikä tuttua. (Lamminmäki 2020, 29–30.)

Selkotekstistä pyritään tekemään mahdollisimman konkreettinen, jotta lukijan on helppo liittää tekstin sisältö omaan elämään. Selkokielisessä tekstissä pyritään lyhyisiin lauseisiin, jotta lukijalle tulisi asiaa sopivissa annoksissa. Tekstissä suositellaan käytettäväksi persoonamuotoisia verbejä niiden kertoessa lukijalle tekijän. Lauseessa verbi on hyvä sijoittaa lauseen alkuosaan, ja aikamuodoista käytetään preesensia, koska se on helpoin ja yleisin. Sanasto on selkokielisessä tekstissä yleistä ja tuttua, lisäksi käytetään lyhyitä sanoja. Pitkiä yhdyssanoja vältetään, koska niitä voi olla vaikea hahmottaa. Selkokielinen teksti on visuaalisesti helppo hahmottaa. Teksti tulee taittaa riittävän ilmavasti niin, että kuvien ja tekstin välissä on tilaa. Lauseet aloitetaan rivin alusta ja yhdellä rivillä on 35–60 merkkiä välit mukaan lukien. Kirjainkoon ja rivivälin on hyvä olla riittävän suuret, ja kirjaintyyppi on hyvä olla helppolukuinen, kuten Arial tai Verdana. Mikäli käytetään väriä tekstissä, teksti on tummaa ja tausta vaaleaa. Kuvien käyttämisellä voi havainnollistaa asiaa. Kuvien tarkoituksena on kertoa samaa viestiä kuin teksti sekä auttaa tekstin ymmärtämisessä. (Lamminmäki 2020, 31–34.)

4.2 Kuva

Kuva voi auttaa ja helpottaa tekstin ymmärtämistä ja selkeyttää sanallisesti hankalasti ilmaistavia asioita. Kuva voi synnyttää uusia tulkintoja, jotka rikastuttavat tekstin merkityksiä esimerkiksi avaamalla siihen uusia näkökulmia. Onnistuneen kuvan tarkoituksena on herättää tunteita ja kiinnostuksen aloittaa lukeminen. Parhaimmassa tapauksessa kuva inspiroi lukijaa ja lisää lukumotivaatiota tukemalla tekstin tulkitsemista, sisällön käsittelemistä ja mieleen painamista. Kuva voi myös aiheuttaa hämmennystä tai johtaa harhaan lukijan. Kuva itsessään voi sisältää ristiriitaisuuksia esimerkiksi kummallisia yksityiskohtia, optisia harhoja tai jotakin,

josta on vaikea saada selvää. Kuva ja teksti voivat olla myös ristiriidassa keskenään, jolloin lukijan on päätettävä, kumpaa hän uskoo. (Leskelä 2019, 196.)

Kuvilla on erilaisia tehtäviä julkaisuissa. Informaatiokuvan tarkoituksena on yleensä antaa tietoa lukijalle jostakin tekstiin liittyvästä aiheesta. Kuvituskuvien pyrkimyksenä on puolestaan tarkoitus herätellä mielikuvia, assosiaatioita ja kokemuksia ja johdattaa lukijaa ja kuvan katsojaa tekstin aihepiiriin. Sekä informaatiokuvat että kuvituskuvat ovat selkolukijalle tärkeitä, ja voivat oleellisesti tukea tekstin lukemista ja ymmärtämistä. (Leskelä 2019, 196.)

Kuvanlukutaidolla tai visuaalisella lukutaidolla viitataan ihmisten erilaisiin visuaalisiin havaintoihin, tulkintoihin ja kokemuksiin kuvista. Kuvanlukutaito ohjaa tapamme tulkita ja nähdä kuvia, sekä yhdistää niihin tiettyjä merkityksiä ja kokemuksia. Kuvanlukutaitoa pidetään yksilöllisenä ja samanaikaisesti yhteisöllisenä ja kulttuurisidonnaisena taitona. Jokainen ihminen näkee kuvat eri tavoin ja luo siten niille oman henkilökohtaisen taustansa ja historiansa pohjalta merkityksiä, joita toinen kuvankatsoja ei niissä näe. Ihmisten erilaiset taustatiedot asioista ja heidän aikaisemmat kuvakokemuksensa vaikuttavat kuvan tulkintaan. Samalla kuvan tulkintaan vaikuttaa kuitenkin voimakkaasti myös ympäristön ohjaus, se mitä tietyssä kulttuurissa ja yhteisössä on totuttu kuvissa näkemään, arvostamaan ja katsomaan sopivaksi. (Leskelä 2019, 196–197.)

Kuva voi kertoa enemmän kuin teksti, ja kuvassa voidaan ilmaista asioita, joita voi olla eri syistä vaikea selittää sanallisesti. Esimerkiksi käyttöohjeissa ja opetuksissa kuvasarjalla voi ilmaista kätevästi ja havainnollisesti, miten jokin asia kannattaa tehdä. Tekstimuodossa asian selityksestä voi puolestaan tulla monimutkainen. Kuvassa olevaa tietoa käsitellään ja sisäistetään usein hieman eri tavalla kuin luettua tietoa. Kuvasta voi omaksua tietoa kokonaisvaltaisesti yhdellä silmäyksellä, kun puolestaan tekstiä luetaan etenemällä lineaarisesti. Kuvan pääkohteen eli olennaisen informaation pitäisi erottua selkokuvassa riittävän selkeästi muusta kuvan informaatiosta. (Leskelä 2019, 197–198.)

Yleensä kuva herättää katsojassa erilaisia tunteita ja kokemuksia, joskus voimakkaitakin. Tunteita voivat herättää kuvassa esitetyt asiat, esimerkiksi ihmisten kasvojen ilme tai tuttu esine, maisema tai tilanne, jonka katsoja tunnistaa. Kuvan tunneviesti voi olla myös neutraali. Lisäksi kuvan tekniset ominaisuudet vaikuttavat kuvan tunneviestiin eri tavoilla ja esimerkiksi mustavalkoiseen kuvaan liittyy usein erilainen tunneviesti kuin värillisiin kuviin. Kuvan katsojassa heräävät tunteet ohjaavat hänen tulkintaansa ja havainnointiaan kuvasta. Kuvan tunneviestistä tehty päättely siirtyy myös osaksi tekstin sisällön tulkintaa. Tämän vuoksi selkojulkaisun kuvituksessa on otettava huomioon, millainen tunneviesti kuvasta välittyy katsojalle. Selkokuvaksi on hyvä valita sellainen kuva, joka on yhteneväinen tekstin kanssa. (Leskelä 2019, 198.)

Ihminen pyrkii usein samastumaan kuvaa katsoessaan kuvissa esiintyviin ihmisiin, olentoihin, asioihin ja tilanteisiin. Hänen voi olla helpompi ymmärtää tekstin viesti, jos hän voi samaistua kuvassa oleviin henkilöihin. Se voi vahvistaa lukijan tunnetta siitä, että teksti on tarkoitettu juuri hänelle. Joskus selkojulkaisun kuvituksessa pyritään ottamaan laajasti huomioon moninaisuus käyttämällä kuvitusta, jossa on mahdollisimman erilaisia ihmisyksilöitä. Tällaista kuvitusta on usein hankala toteuttaa valokuvina, joten kuvina on piirroskuvia. Esimerkiksi op-paisiin sopii piirroskuvitus, jossa ei tavoitella niinkään autenttisuutta vaan symbolisuutta. (Leskelä 2019, 198–199.)

4.3 Kielitaidon merkitys kotouttamisessa

Kieli on tärkeä osa kulttuuria. Kotouttamistyön yksi tavoitteista on maahanmuuttajien tukeminen kaksikieliseksi kehitymisessä. Äidinkielen säilyttäminen ja siirtäminen seuraavalle sukupolvelle on tärkeää. Maahanmuuttajan täytyisi osata valtakieli voidakseen osallistua ympäröivään yhteiskuntaan. Äidinkieli on tunnekieli ja omat tunteet ja ajatukset osataan ilmaista parhaiten omalla kielellä. Äidinkieli on tiedon, ajattelun ja luovuuden kieli ja samalla se on myös side omin juuriin. (Räty 2002, 154.)

Hartonen ja Rissanen (2018, 28) toteavat kielen oppimisen olevan maahanmuuttajien näkökulmasta katsottuna yksi merkittävimmistä tekijöistä onnistuneessa

kotoutumisessa. Heidän mukaansa vähäiset kontaktit suomalaisväestön kanssa voivat vaikeuttaa kielen oppimista. Hartosen (2018, 37) mukaan turvapaikanhakijoiden osalta on huomattu, että ne, jotka oppivat heitä vastaanottavan maan kielen, kokevat yleisesti vähemmän stressiä, ja esimerkiksi työllistyvät helpommin kuin kieltä osaamattomat.

Selkokeskuksen kehittämispäällikkö ja selkokielen asiantuntija Leelaura Leskelä (2019, 16) toteaa Suomen kielitilanteen kokeneen melko radikaalin muutoksen tällä vuosituhanella. Koko 1900-luvun Suomi oli maastamuuttomaa, josta se on muuttunut maahanmuuttomaaksi. Leskelän mukaan Suomessa puhuttujen kielten kirjo on monipuolistunut maahanmuuton myötä, ja samalla se on luonut kaksi- ja monikielisyydelle entistä otollisemmat mahdollisuudet. Hänen mukaansa osa uusista suomalaisista tarvitsee kielellistä tukea esimerkiksi selkokielen muodossa, koska sujuvan kielitaidon oppiminen vie aikaa. Leskelä pohtii, jos maahanmuuttajalapsen ei saa tukea oman äidinkielen kehittämisessä, on mahdollista, että kaksikielisyyden sijasta syntyy joukko suomalaisia, joiden kielitaidot sekä omalla äidinkielellä että suomen kielellä ovat puutteelliset. Jos aikuiset maahanmuuttajat eivät saa riittävää tukea suomen kielen oppimiseen, kotoutuminen jää vajaaksi. Jos julkisessa viestinnässä ei lisätä selkokielistä tietoa, erityisesti heikommassa asemassa olevat maahanmuuttajat ovat syrjäytymisvaarassa. Kielitaito ei synny itsestään, vaan sitä on tuettava ja se on asetettava etusijalle esimerkiksi palveluihin, koulutukseen ja työllistymiseen liittyvissä päätöksissä Leskelä painottaa.

Kielilain (423/2003) tarkoitus on *”turvata perustuslaissa säädetty jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia. Tavoitteena on, että jokaisen oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja hyvään hallintoon taataan kielestä riippumatta sekä että yksilön kielelliset oikeudet toteutetaan ilman, että niihin tarvitsee erikseen vedota.”* (Kielilaki 423/2003 § 2.)

Leskelä (2019, 40) toteaa Suomen monikielistyvän vauhdilla, ja hänen mukaansa kielilaki ei kovin hyvin ota sitä huomioon. Leskelän mukaan on syytä kysyä, miten

Suomeen muuttavien ihmisten kielelliset oikeudet toteutuvat sekä oman äidinkielen säilyttämisen, että yleisen tiedonsaannin näkökulmasta. Hänen mukaansa kielilakia tulisi uudistaa siten, että kielellisiä oikeuksia ei nähtäisi vain oikeutena kahteen viralliseen kieleen, vaan myös oikeutena käyttää muitakin kieliä, sekä saada tietoa saavutettavassa muodossa ja ymmärrettävällä kielellä.

5 MENETELMÄLLINEN TOTEUTUS

5.1 Tarkoitus ja tavoitteet

Tutkimuksella on aina tarkoitus tai tehtävä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 137). Toikon ja Rantasen (2009, 14, 16–17) mukaan kehittäminen nähdään konkreettisenä toimintana, jolla pyritään selkeästi määritellyn tavoitteen saavuttamiseen ja tavoitellaan parempaa ja tehokkaampaa kuin aikaisemmat toimintatavat tai -rakenteet. Kehittämisen keskeinen elementti on heidän mukaansa tavoitteellisuus. Lähtökohtana kehittämisessä voivat olla ongelmat nykyisissä tilanteissa tai toimintatavoissa tai näky jostain uudesta. Kehittämisen kohde vaihtelee yksittäisistä ihmisistä toimintaprosesseihin, organisaatioihin, työyhteisöihin ja konkreettisiin tuotteisiin.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa kodin opas alkuvaiheen asumisen tueksi maahanmuuttajille. Opinnäytetyön tavoitteena on laatia selkeä, informatiivinen, selkokielen ja kuvitettu opas työvälineeksi ohjaustyöhön, ja jonka kotoutumispalvelujen ohjaajat voivat antaa maahanmuuttaja-asiakkailleen. Toimeksiantajan toiveesta teemme helposti saatavilla olevan, aikaa kestävän, muokattavissa ja tulostettavissa olevan oppaan, jossa asumisen ohjeet ovat saatavilla. Tällä hetkellä opinnäytetyömme toimeksiantajalla on haasteena se, että asumisen ohjeet ovat irrallisina ja hankalasti haettavissa, ja tieto joudutaan jokaisen asiakkaan kohdalla etsimään erikseen.

5.2 Toimeksiantajan kuvaus ja Kuusamon kotouttamisohjelma

Opinnäytetyömme toimeksiantaja on Kuusamon kaupunki, tulevaisuustoimialan kansainväliset palvelut. Tilastokeskuksen tekemän tilaston mukaan 31.12.2022 Kuusamon kaupungin väkiluku oli 15 146. Kaupungin väestöstä ulkomaalaistaustaisten osuus oli 3,3 %. (Tilastokeskus 2023a.) Kuusamon kaupunki on vastaanottanut kiintiöpakolaisia ensimmäisen kerran vuonna 2015 ja sen jälkeen vuosina 2019 ja 2020. Kuusamoon tulee vuoden 2023 aikana uusi ryhmä kiintiöpakolaisia. Kuusamon vuosittainen kiintiöpakolaismäärä on 30 henkilöä. Lisäksi vuodelle

2023 on 20 lisäkuntapaikkaa tilapäistä suojelua saaville ja turvapaikan saaneille henkilöille. (Kuusamon kaupunki 2023, 7.)

Kotoutumislain (1386/2010) mukaan kunnan tai kuntien on yhdessä laadittava kotouttamisohjelma, ja se on tarkistettava vähintään neljän vuoden välein. Kuusamon kaupungin kotouttamisohjelma on päivitetty vuosille 2023–2024. Kotouttamisohjelma on voimassa vuoden 2024 loppuun saakka, koska vuoden 2025 alussa voimaan astuvat lakiuudistukset sekä työllisyyden että kansainvälisyyden puolella tulevat muuttamaan myös kotouttamisohjelman sisältöä. (Kuusamon kaupunki 2023, 4.)

Kuusamon kaupungin (2023, 8–9) kotoutumisohjelmaan on kirjoitettu, että Kuusamon tulevaisuustoimialan kansainväliset palvelut tarjoavat kotoutumista edistäviä palveluja sisältäen ohjausta, neuvontaa ja tukea maahanmuuttajille. Ohjausta ja neuvontaa annetaan myös työn, perhesiteen ja opiskelun vuoksi kuntaan muuttaneille sekä yhteistyötahoille erilaisissa kysymyksissä. Ohjausvastuu on kunnan lisäksi työ- elinkeinotoimistolla sekä muilla viranomaisilla. Ohjausta ja neuvontaa annetaan selkosuomeksi, englanniksi sekä tulkattuna. Kotoutumispalvelut on tarkoitettu kiintiöpakolaisille, oleskeluluvan saaneille turvapaikan hakijoille sekä kotikuntamerkinän saaneilla tilapäisen suojelun henkilöillä. Tulevaisuustoimialan kansainväliset palvelut koordinoivat kuntapaikoille muuttavien vastaanoton järjestelyt sekä alkuvaiheen toimenpiteet tiiviissä yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Kotouttamisohjelman tavoitteena on kuntaan muuttavien oman toimijuuden ja osallisuuden tukeminen niin, että palveluiden tarve vähenee ajan kuluessa. Kansainvälisten palveluiden ohjaajat neuvovat ja opastavat alkuvaiheessa asiakkaita palveluiden käytössä ja asiointissa sekä hyvinvointialueen kanssa tehdään myös tiivistä yhteistyötä.

Kuusamon kaupungin (2023, 28) kotouttamisohjelmaan on kirjoitettu, että kiintiöpakolaisille annetaan tiivistä asumisen ohjausta, ja näin halutaan varmistaa tarvittavien tietojen ja taitojen saaminen heti kotoutumisen alkuvaiheessa. Ohjauksen alkuvaiheessa käydään läpi muun muassa asumiseen ja siivoamiseen liittyvät asiat, taloyhtiön säännöt sekä jätteiden kierrätys. Uusille kiintiöpakolaisille

kootaan kuvitetut kodin kansiot heidän omalla äidinkielellään huomioiden myös asiakkaiden luku- ja kirjoitustaidottomuus.

Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun alueilla toimii Pohjois-Suomen etnisten suhteiden neuvottelukunta (Etno). Se on valtioneuvoston asettama asiantuntijaelin ja sillä on seitsemän alueellista neuvottelukuntaa. Etno on elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen asettamana ja koordinoimana. Kuusamon kaupungilla on Pohjois-Suomen Etnossa kaksi paikkaa. Etnon tehtävänä on edistää alueellisesti ja paikallisesti hyviä etnisiä suhteita sekä yhdenvertaisuutta. Neuvottelukunnat tuovat alueellista näkemystä valtakunnallisen Etnon toimintaan. Lisäksi Etno tekee maahanmuuttajapolitiikkaa. (Kuusamon kaupunki 2023, 28.)

Kuusamon kaupungin (2023, 29) kotouttamisohjelmaan on kirjoitettu, että Kuusamossa pyritään edistämään hyviä väestösuhteita muun muassa viestinnällä, tarjoamalla ajantasaista tietoa, järjestämällä erilaisia yhteisiä tapahtumia ja vahvistamalla eri toimijoiden yhteistyötä. Peruspalveluiden soveltuessa kaikille, kunnassa tulee tehdä aktiivisesti työtä sen eteen. Hyvien väestösuhteiden edistämiseen tarvitaan kaikkien kuntalaisten osallistumista.

5.3 Kehittämispainotteisen opinnäytetyön lähestymistapa

Kehittämistyössä on keskeistä näkökulman valinta (Toikko & Rantanen 2009, 49). Teimme opinnäytetyömme ohjauksellisesta, osallisuutta ja toimijuutta tukevasta näkökulmasta. Valitsimme toiminnallisen opinnäytetyön, koska koimme sen mielenkiintoisimmaksi ja haastavaksi vaihtoehdoksi. Halusimme vastata opinnäytetyöllämme työelämästä nousseeseen tarpeeseen. On suositeltavaa, että toiminnallisella opinnäytetyöllä on toimeksiantaja. Toimeksi annetun opinnäytetyön avulla osaamista voi näyttää laajemmin sekä herättää työnantajan kiinnostus ja mahdollisesti työllistyä. Työelämästä saatu opinnäytetyönaihe tukee ammatillista kasvua (Vilkka & Airaksinen 2003, 16–17.) Halusimme tehdä tuotoksena oppaan, josta on hyötyä käytännön työelämässä. Toiminnallinen opinnäytetyö voi olla ammatillisesta käytännöstä tunnistettuun tarpeeseen esille tullut itsenäinen kokonaisuus, esimerkiksi ohje, opas, esite tai käsikirja. Toiminnalli-

sessä opinnäytetyössä tuotoksen työstämisen rinnalla kirjoitetaan raporttia. Molempien osien tuottaminen hallitusti vaatii tekijöiltä täyden huomion, eikä kumpaakaan osuutta voi jättää vähemmälle huomiolle. (Vilka & Airaksinen 2003, 83; Vilka 2021, 32.)

Toikon ja Rantasen (2009, 48) mukaan intressilähtökohtien kannalta kehittämistoiminnassa olennaisia kysymyksiä ovat: Kenen ehdoilla kehittäminen etenee ja mistä kehittämistoiminta on lähtöisin? Onko kehittämisessä kyse palvelujärjestelmän, organisaation tai alueen kehittämisestä? Vai, onko lähtökohtana yksittäisten toimijoiden havaitsemat haasteet ja ongelmakohdat? Tavoitteenamme on tehdä maahanmuuttajille soveltuva selkeä ja käytännöllinen kokonaisuus. Oppaan lähtökohtana on huomioida kohderyhmän haasteellisuus, huomioiden mahdollinen luku- ja kirjoitustaidottomuus sekä kulttuuriset erot. Erityisesti huomiota kiinnitetään selkokieliisyyteen, oppaan kuvitukseen ja visuaaliseen ilmeeseen. Tarkoituksenamme on tehdä selkokielineen, kuvitettu, aikaa kestävä opas, jota toimeksiantaja voi tarvittaessa muokata sekä kääntää eri kielille. Keskusteluisamme toimeksiantajan kanssa päädyimme tekemään oppaan pdf-tiedostona, joka on mahdollista tarvittaessa päivittää.

Kehittämistoiminnassa sovelletaan tutkimustietoa käytäntöön. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta jää tutkimuksen ja kehittämistoiminnan välimaastoon, ja siinä yhdistyy konkreettinen kehittämistoiminta ja tutkimuksellinen lähestymistapa. Lähtökohtana tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa on käytännön ongelmat ja kysymykset, jotka ohjaavat tiedon tuottamista. Tietoa tuotetaan käytännön toimintaympyröissä, jossa tutkimukselliset asetelmat ja menetelmät ovat apuna. Pääpaino on kehittämistoiminnassa, ja siinä hyödynnetään tutkimuksellisia periaatteita. Kehittämistoiminnan tavoitteena ei ole pelkästään käytännön ongelmien ja kysymysten ratkaisu, vaan tietoa pyritään tuottamaan myös laajempaan keskusteluun. (Toikko & Rantanen 2009, 19, 21–22.)

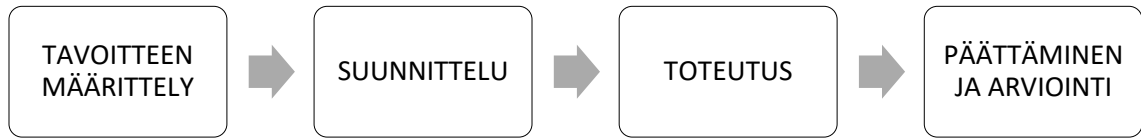
Toikko ja Rantanen (2009, 56–57) luettelee viisi kehittämisprosessiin liittyvää kehittämistoiminnan tehtävää seuraavasti: 1) Kehittäminen tarvitsee perusteluja siihen, mitä ja miksi kehitetään. 2) Varsinainen kehittäminen edellyttää toiminnan

organisointia, kuka tekee mitäkin ja millä resursseilla. 3) Kehittäminen itsessään edellyttää luonnollisesti myös kehittäväää toimintaa. 4) Kehittämiseen kuuluu oleellisesti toiminnan arviointi. 5) Kehittämisen tavoitteena on myös uusien palveluiden ja tuotteiden levittäminen. Kehittämistyömme lähti liikkeelle siitä, että Kuusamon kaupungin tulevaisuustoimialan maahanmuuttajatyössä ei ole ollut koottuna ohjeistusta maahanmuuttajien alkuvaiheen asumiseen. Toimeksiantajalla ei ole ollut resursseja kerätä materiaalia, vaan materiaalit ovat olleet irrallisia ohjeistuksia, jotka ohjaajat ovat tarvittaessa etsineet asiakkailleen. Tarjosimme heille resurssiamme oppaan kokoamiseksi opinnäytetyön puitteissa. Teoriaan perehdyttyämme, työstimme opinnäytetyömme tuotoksena Kodin oppaan ohjaajille ohjaustyön tueksi, sekä maahanmuuttajille osallisuuden ja toimijuuden vahvistamiseksi. Arvioimme tekemämme Kodin oppaan ymmärrettävyyttä käymällä se läpi omalla äidinkielellään luku- ja kirjoitustaidottomien kiintiöpakolaisten kanssa, sekä keskustelemalla oppaan sisällöstä maahanmuuttajaohjaustyötä tekevien ohjaajien kanssa. Kodin opas tulee käyttöön Kuusamon maahanmuuttajaohjaustyössä, ja sitä voi hyödyntää tarvittaessa muussakin ohjaustyössä.

Toikon ja Rantasen (2009, 155–156) mukaan Suomen yhteiskunnallisessa keskustelussa puhutaan usein yhdessä tutkimus- ja kehittämistoiminnasta tekemättä eroa näiden välille. Lähtökohdiltaan ero on kuitenkin selkeä, koska tutkimuksessa on tarkoituksena vastata määrättyihin tutkimuskysymyksiin käyttäen tutkimusmenetelmiä, ja kehittämistoiminnassa puolestaan on tarkoituksena kehittää jotakin tuotetta, palvelua, organisaatiota tms. Toikko ja Rantanen toteavat myös tietokäsityksissä olevan poikkeavuuksia. Tutkimuksissa tiedon kriteereinä pidetään tutkimusmenetelmien ja -prosessien luotettavuutta. Kehittämistoiminnassa tiedon käyttökelpoisuus on yleensä keskeistä, ja siten esimerkiksi kokemustieto voi olla tieteellisen tiedon kanssa tasavertaista. Toikko ja Rantanen (2009, 159) toteavatkin, että kehittämistoiminnalla ei ole varsinaista merkitystä, ellei sen tuloksena synny jotain käyttökelpoista.

5.4 Opinnäytetyön etenemisen kuvaus vaiheittain

Kehittämisprosessin lineaarisen mallin vaiheet ovat tavoitteen määrittely, suunnittelu, toteutus sekä päättäminen ja arviointi (kuvio 2).

Kuvio 2. Lineaarinen malli (Toikko & Rantanen 2009, 64)

Opinnäytetyömme käynnistyi syksyllä 2022 Tutkimus-, kehittämis- ja innovaatio-osaamisen kurssin innoittamana. Aloitimme keväällä 2023 aiheen pohtimisella ja sopivan toimeksiantajan etsimisellä. Yksi opinnäytetyön tekijöistä oli ollut harjoittelussa maahanmuuttotyössä, ja harjoittelun aikana oli esiin noussut ajatus oppaasta kodin asumiseen maahanmuuttajille.

Otimme yhteyttä toukokuun alussa Kuusamon kaupungin maahanmuuttokoordinaattoriin asian tiimoilta ja sovimme ensimmäisen Teams-tapaamisen. Tapaamisessa keskusteltiin toimeksiantajan toiveista ja tarpeista liittyen oppaaseen. Keskustelun pohjalta rajasimme oppaan sisällön koskemaan alkuvaiheen asumiseen liittyviä kodin toimintoja ja sen tiloja, siivousta, turvallisuutta ja järjestyssääntöjä. Teimme yksityiskohtaisemman listan asioista, jotka toimeksiantajan kanssa käydyn keskustelun pohjalta nousivat tärkeiksi asioiksi maahanmuuttajien toimijuuden ja osallisuuden vahvistamisen tukemisessa. Aloitimme oppaan teemojen suunnittelun huonekohtaisesti sekä mietimme, millaisia ohjeistuksia eri tiloissa toimiminen tarvitsee. Toikon ja Rantasen (2009, 64) mukaan projektille määritellään tavoite, joka pohjautuu yksittäiseen ideaan, tunnistettuun tarpeeseen tai ulkoiseen paineeseen esimerkiksi toimintaympäristössä. Tavoitteen määrittelyssä pyritään rajattuihin ja selkeisiin tavoitteisiin, ja tarvittaessa niille määritellään alatavoitteita. Projektin perustana on tavoitemäärittely, jolle koko myöhempi prosessi rakentuu.

Pohdimme yhdessä opinnäytetyömme tarkoitusta ja tavoitetta. Teoreettisen viitekehyksen selkiytyttyä jaoimme tietoperustan osiot jokaiselle opiskelijalle ja aloitimme luotettavien ja ajankohtaisten lähdeaineistojen keräämisen tehden sitä koko opinnäytetyöprosessin ajan. Oppaan kehittelyvaiheessa teimme paljon taustatyötä etsimällä erilaisia oppaita maahanmuuttajien ohjaustyöstä. Suunnittelun tuloksena syntyy tarkennettu projektisuunnitelma, jossa keskeistä on vastuiden jakaminen (Toikko & Rantanen 2009, 64–65).

Suunnitelmanamme oli käydä havainnoimassa äskettäin Kuusamoon saapuneiden kiintiöpakolaisten kodin asumiseen liittyviä asioita. Havainnoinnilla oli tarkoitus saada tietoa siitä, millaisista ohjeistuksista kiintiöpakolaiset hyötyisivät eniten, ja kuinka tarkka ohjeistuksen tulisi olla. Keskustelimme toimeksiantajan kanssa havainnoinnista, ja he pitivät sitä hyvänä ajatuksena. Vilkan (2018, 156–158) mukaan teemme havaintomme ja sitä koskevat päätelmät luonnollisessa ympäristössä, maailmassa, jota koko ajan havaitsemme, ja jossa havainnot tulevat perustelluiksi ja ymmärretyiksi. Havaintojen tekemisen tulee olla tieteellisessä tutkimuksessa suunnitelmallista, luokiteltua, eriteltyä, johdonmukaista, ennalta rajattua ja tietoisesti valikoitunutta. Tutkimuksessa havainto on merkki. Se on sana, ominaisuus, lause, toiminta, ajatus tai teko. Havainto ja sen merkitys ovat läsnä aina samanaikaisesti siinä asiayhteydessä, jossa havainnoitava kohde ilmenee. Tieteellisessä tutkimuksessa tutkija pääsee kiinni havainnosta, kun hän on havainnon kanssa samassa todellisuudessa ja ymmärtää havainnon esitietonsa, näkökulmansa ja valitsemansa teorian avulla. Havainnot riippuvat siitä, kuka havaitsee, määrittelee, tulkitsee tai antaa merkityksen havainnoille. Tutkimusperinne, olemassa oleva tieto ja auktoriteetit ohjaavat tutkijan kykyä havaita. Havaintoihin vaikuttavat myös tutkijan esitiedot ja ymmärrys ilmiöstä sekä hänen mielenkiintonsa ja tarpeensa. Toisaalta teoreettiset käsitteet, teoria ja menetelmät ohjaavat kykyämme havaita ja toisaalta antavat välineitä havaintojen tarttumiseen, joka ilmenee jonain asian tai ilmiön kannalta luonnollisessa ympäristössä. Havainnostamme saamamme tieto on asetettava aina suhteeseen teorian ja käsitteiden kanssa. Teorian käyttö merkitsee sitä, että tutkija analysoi, millä tavalla havainnot merkityksineen asettuvat suhteeseen tutkitussa todellisuudessa. (Vilkka 2018, 159.)

Halusimme saada käytännönläheistä tietoa maahanmuuttajien ohjauksen tarpeesta sekä oppaan merkityksestä maahanmuuttajien arjen osallisuuteen ja toimijuuteen. Siihen liittyen olimme sähköpostitse yhteydessä Anita Vizneriin ja sovimme tapaamisen Rovala-opistolle. Tutustuimme Vizneriin sosionomiopintojemme aikana hänen ollessa vierailijana Monikulttuurinen työ -opintojakson tunneilla. Lisäksi hänellä on vuosien kokemus maahanmuuttajien parissa tehtävästä ohjaustyöstä. Keskustelumme hänen kanssaan vahvisti käsitystämme siitä, että olemme valinneet oikeat aiheet tulevaan oppaaseemme. Vizner antoi käyttöömmme rakentamansa materiaalin, joka sisältää kodin arjen ohjeita maahanmuuttajille. Materiaali sisältää muun muassa hänen ottamiaan valokuvia ja ohjeistuksia arjessa toimimiseen. Vizner antoi luvan materiaaliensa käyttöön, jakamiseen ja muokkaukseen maahanmuuttajien hyvinvoinnin edistämiseksi. (Vizner 2023.) Viznerin tapaamisen jälkeen keskustelimme sähköpostitse toimeksiantajan kanssa oppaan sisällöstä. Toimeksiantaja oli tyytyväinen suunnittelemaamme oppaan sisältöön ja heidän toiveestansa täydensimme oppaan sisältöä yhdellä aiheella. Saamamme palautteen mukaan, valitsemamme aiheet ovat ajankohtaisia ja maahanmuuttajien arjessa vastaantulevia asioita.

Alkuvaiheessa suunnitelmanamme oli työstää opasta Word-tekstinkäsittelyohjelmalla, mutta päädyimme käyttämään ilmaista Canva-sovellusta sen monipuolisuuden vuoksi. Tavoitteenamme on saada oppaasta selkeä ja visuaalisesti houkutteleva tuotos. Jaoimme Canvan suunnittelumallin, jotta voimme työskennellä suunnittelumallissa reaaliajassa. Miettiessämme oppaan kokoa, päädyimme paperikokoon A4 käytännöllisistä ja tulostuksellisista syistä. Lisäksi A4-kokoinen ohje on selkeä ja helppo laminoida. Valitsimme ohjesivujen reunoille neutraalit kehykset ja kansilehdelle valitsimme kuvan, joka houkuttelee käyttämään opasta. Valitsimme oppaaseen Arial-kirjaintyyppin, otsikoiden kirjainkooksi 40 ja tekstien kirjainkooksi 20. Arial-kirjaintyyppin ja tekstin kirjainkoon valitsimme niiden helppolukuisuuden sekä selkeyden vuoksi. Käytimme oppaassa ohjeiden havainnollistamiseen Anita Viznerin valokuvia, joihin hän antoi käyttöoikeudet (Vizner 2023). Lisäksi käytimme Papunetin kuvapankin sekä Opetushallituksen kuvia, joita voi vapaasti käyttää kaikkiin epäkaupallisiin tarkoituksiin, kunhan kuvien alkuperäinen lähde on mainittu (Papunet 2023; Opetushallitus 2023). Olemme tarkistaneet

käyttämiemme kuvien luvanvaraisuuden sekä olemme merkinneet kuvien lähteet annettujen ohjeiden mukaisesti. Kiinnitimme kuvien valinnassa huomiota siihen, että luku- ja kirjoitustaidoton pystyisi toimimaan kuvien avulla. Asettelimme kuvat ja tekstit työvaiheittain ohjeeseen mahdollisimman selkeästi. Rakensimme ohjeet niin, ettei samalla sivulla olisi liikaa tekstiä ja kuvia. Kiinnitimme huomiota oppaan kuvien ja tekstien loogiseen järjestykseen. Pyrimme tekemään oppaasta mahdollisimman selkeän ja informatiivisen. Tulostimme oppaasta paperiversion, jotta saamme käsityksen kuvien sekä tekstien koosta ja selkeydestä. Toteutusvaiheen aikana tehdään suunnitelman mukainen tuote, malli tai prosessi (Toikko & Rantanen 2009, 65).

Keskustelimme toimeksiantajan kanssa sähköpostitse vierailusta Kuusamoon. Keskusteluissa tuli esille, että kiintiöpakolaiset eivät olleet saapuneet Kuusamoon suunnitellussa aikataulussa, tästä syystä tapaaminen siirtyi myöhempään ajankohtaan. Työstimme opasta pysyäksemme suunnitellussa aikataulussa. Lähetimme oppaan toimeksiantajalle sähköpostitse tutustuttavaksi, ja sovimme tapaamisen Kuusamoon. Tapaamisemme tarkoituksena oli keskustella toimeksiantajan kanssa oppaan sisällöstä, sekä käydä kiintiöpakolaisten kodeissa havainnoimassa asumisen lähtökohtia ja arjessa toimimista yhdessä ohjaajan kanssa. Toteutusvaiheen aikana projektisuunnitelmaa saatetaan joutua muuttamaan tai täydentämään (Toikko & Rantanen 2009, 65). Tapaamisessamme kävimme läpi oppaan sisällön toimeksiantajan kanssa sekä vastaako opas heidän tarpeisiinsa. Toimeksiantaja esitti pieniä tarkennuksia ja lisäyksiä oppaan sisältöön. Toimeksiantajan mielestä opas on selkeä ja informatiivinen ja toimii hyvin työkaluna alkuvaiheen asumisen ohjaustilanteissa sekä tukee maahanmuuttajan osallisuutta ja toimijuutta omassa kodissaan. Tapaamisemme yhteydessä pääsimme vierailemaan äskettäin Kuusamoon saapuneiden kiintiöpakolaisten suomen kielen tunnille. He olivat omalla äidinkielellään luku- ja kirjoitustaidottomia. Keskustelimme heidän kanssaan Kodin oppaan sisällöstä puhelintulkkauksen avulla. Näin saimme testattua ohjeistusten toimivuuden, ymmärrettävyyden sekä sen, kuinka he kuvia tulkitsevat. Keskustelun pohjalta saamamme näkemyksen mukaan ohjeistukset ovat ymmärrettäviä, mutta tarvitsevat myös ohjauksen ymmärrettävyyden tukemiseksi. Toteutukseen liittyy tulosten käyttöönotto, jonka tarkoituksena

on varmistaa, että tulokset ovat hyödynnettävissä tai levitettävissä (Toikko & Rantanen 2009, 65).

Viimeistelimme oppaan saamamme palautteen pohjalta. Pyysimme sähköpostitse toimeksiantajalta palautteen valmiista oppaasta sekä yhteistyöstä ja vuorovaikutuksesta opinnäytetyöprosessin ajalta. Oppaan työstämisen rinnalla kirjoitimme ja viimeistelimme raporttia. Projektin päättäminen ja arviointi on viimeinen vaihe, johon kuuluu loppuraportointi, projektiorganisaation purkaminen sekä jatkoideoiden esittäminen (Toikko & Rantanen 2009, 65). Jatkoideoistamme olemme kirjoittaneet luvussa 6.2.

5.5 Eettiset lähtökohdat ja luotettavuuden tarkastelu

Tutkimuseettinen neuvottelukunta on yhdessä suomalaisen tiedeyhteisön kanssa uudistanut hyvän tieteellisen käytännön ohjeen, jota noudatetaan Suomessa kaikilla tieteenaloilla. Eettisesti hyvä tutkimus edellyttää hyvän tieteellisen käytännön toteuttamista tutkimuksen teossa. Hyvän tieteellisen käytännön noudattamisesta vastaa tutkija ja tutkimusryhmän jäsen itse. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2009, 23; Vilkka 2020, 70.) Hyvä tieteellinen käytäntö edellyttää, että tekstissä noudatetaan avoimuutta ja vastuullisuutta, rehellisyyttä, tarkkuutta ja yleistä huolellisuutta tiedon esittämisessä ja tutkimusten ja niiden tulosten arvioinnissa. Toisten tutkijoiden tekemää työtä ja saavutuksia kunnioitetaan viittamalla heidän julkaisuihinsa asianmukaisella tavalla. Hyvä tieteellinen käytäntö on huomioitava koko tiedonmuodostuksen ajan. (Vilkka 2020, 71.) Lähteen ollessa arvovaltainen, virallinen suora lainaus on paikallaan, jotta tieto säilyy varmasti muuttumattomana (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2009, 120).

Lähdeaineistoa on hyvä arvioida alustavasti ennen siihen perehtymistä ja kiinnittää huomiota mikä on tiedonlähteen auktoriteetti ja tunnettuus, lähteen laatu ja ikä ja mikä on lähteen uskottavuuden aste. Tunnetun ja asiantuntijana pidetyn henkilön tuore, ajantasainen lähde on yleensä varma valinta. Tiedonlähteen auktoriteettia arvioidessa jonkun tekijän toistuessu useasti tämä osoittaa, että hänellä on todennäköisesti alallaan auktoriteettia ja tunnettuutta. Tarjolla olevista

lähteistä on kannattaa valita mahdollisimman tuoreet, koska usealla alalla tutkimistieto muuttuu nopeasti ja uusimpiin tutkimuksiin sisältyy myös aiempi tieto. Lähteiden käytössä on tärkeää suosia mahdollisuuksien mukaan alkuperäisiä lähteitä, koska toissijaiset lähteet ovat ensisijaisen lähteen tulkintaan ja lisää näin tiedon muuntumisen mahdollisuutta. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 72–73.)

Tieteellisen tiedon keskeinen tunnuspiirre on luotettavuus. Kysymys luotettavuudesta suuntautuu tutkimusmenetelmiin, tutkimusprosessiin ja tutkimustuloksiin. Määrällisissä tutkimuksissa luotettavuutta tarkastellaan perinteisesti reliabiliteetti- ja validiteettikäsitteiden avulla. Laadullisessa tutkimusorientaatiossa luotettavuutta tarkastellaan usein vakuuttavuuden käsitteen avulla. Kehittämistoiminnassa luotettavuus tarkoittaa ensisijaisesti käyttökelpoisuutta. Kehittämistoiminnan myötä syntyvän todenmukaisen tiedon lisäksi sen tulee olla hyödyllistä tietoa. Kaikkia kolmea luotettavuuden näkökohtaa voidaan kuitenkin soveltaa kehittämistoimintaan. (Toikko & Rantanen 2009, 121–122.)

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen toteuttamista ja luotettavuutta ei voi pitää toisistaan erillisinä tapahtumina. Laadullisella tutkimusmenetelmällä tehdyssä tutkimuksessa luotettavuuden kriteeri on tutkija itse ja hänen rehellisyytensä, arvioinnin kohteena ollessa tutkijan tutkimuksessaan tekemät ratkaisut, valinnat ja teot. Valintoja tehdessään tutkijan tulee arvioida tutkimuksensa luotettavuutta. (Vilkkä 2005, 158–159.)

Ennen opinnäytetyömme aloittamista perehdyimme Tutkimuseettisen neuvottelukunnan eettisiin periaatteisiin. Näin varmistimme, että opinnäytetyömme noudattaa sille asetettuja periaatteita ja vaatimuksia, ja ettemme tahattomasti rikoo eettisiä periaatteita ja syyllisty vilppiin. Opinnäytetyössämme olemme huomioineet tutkimuseettiset periaatteet viittaamalla asianmukaisesti käytettyihin julkaisuihin. Tämän olemme huomioineet myös opinnäytetyömme tuotoksena syntyneessä Kodin oppaassamme. Työssämme olemme pyrkineet käyttämään mahdollisimman tuoreita, alle kymmenen vuotta vanhoja lähteitä. Näin pystyimme varmistamaan ajantasaisen ja oikean tiedon. Olemme käyttäneet myös vanhem-

paa teorian tietoa, koska se on edelleen relevanttia teorian tietoa, ja joka ymmärryksemme mukaan ei ole ajansaatossa muuttunut. Olemme kiinnittäneet huomiota myös lähteen tunnettavuuteen ja auktoriteettiin valitsemalla tunnettujen asiantuntijoiden julkaisuja. Opinnäytetyössämme olemme viitanneet lakeihin käyttämällä suoria lainauksia, jotta lakitieto pysyy muuttumattomana ja vältymme väärin tulkitsemiselta. Kävimme koko opinnäytetyöprosessimme ajan kriittistä keskustelua eettisistä kysymyksistä. Lähdekritiikkiä arvioitaessa useamman tekijän näkökulmat tulee huomioida ja tarkasteltua kriittisesti. Vuoropuhelumme toimeksiantajan kanssa vahvisti käsitystämme siitä, millaisen tuotoksen he meiltä haluavat. Toimeksiantajaltamme saadut palautteet lisäsivät varmuutta siitä, että tuotos vastaa heidän tarpeitaan. Tämä lisää työmme eettisyyttä ja luotettavuutta.

5.6 Opinnäytetyön tuotos

Tämän opinnäytetyön tuotoksena on syntynyt Kodin opas maahanmuuttajille alkuvaiheen asumisen sekä ohjauksen tueksi. Oppaan sisällössä on huomioitu asiakkaiden mahdollinen luku- ja kirjoitustaidottomuus. Oppaassa on käytetty selkokotekstin tukena kuvia ohjeiden ymmärrettävyyden selkeyttämiseksi. Kodin opas sisältää kuvalliset ohjeistukset oven avaamiseen, lukon ja ikkunan avaamiseen, liedon ja uunin käyttöön, ruoan säilytykseen, astioiden pesuun, wc:n ja suihkun käyttöön, siivoukseen, lattiakaivon puhdistukseen, wc:n pesuun, pyykinpesuun ja -kuivaukseen, vuodevaatteiden käyttöön, roskeen, asunnon lämpötilaan ja hiljaisuuteen. Lisäksi oppaan lopussa on tilaa muistiinpanoille. Toimeksiantaja antaa maahanmuuttajille kodin kansion (Kuusamon kaupunki 2023, 28), johon sisällytetään opinnäytetyönämme tehty Kodin opas.

6 POHDINTA

6.1 Tuotoksen tarkastelu

Maahan muuttaminen on iso muutos ihmisen elämässä, koska koko elämä ja ympäristö muuttuu. Maahanmuuttajalla on mukanaan nimensä, historiansa ja identiteettinsä, eivätkä he aloita elämäänsä tyhjänä tauluna uudessa kotimaassaan (Kanniainen & Hagman 2020, 4). Ihmiselle osallisuuden ja toimijuuden kokeminen on tärkeää, jotta hän pääsee osalliseksi yhteiskuntaan sekä kokee kuuluvansa johonkin. Avuksi tähän maahanmuuttajat tarvitsevat hyvää ja monipuolista kotouttamistyötä. Kotoutumisen tueksi voidaan kehittää ja kehitetäänkin jatkuvasti erilaisia palvelumuotoja ja -välineitä. Kodin opas on yksi tällainen väline, josta saadaan tietoa ja ohjeita asumisen alkuvaiheeseen.

Keskusteluissamme toimeksiantajan kanssa oppaan sisällöstä, esiin tuli tarve laajalle ja monipuoliselle oppaalle Kuusamossa asumiseen ja asiointiin liittyen. Yhteisen pohdinnan tuloksena rajasimme oppaan koskemaan alkuvaiheen asumista, koska opinnäytetyön tekijät asuvat eri paikkakunnilla ja näin ollen asiointiin tehtävä opas olisi ollut haastavaa toteuttaa. Näimme alkuvaiheen oppaan tärkeimmäksi tukemaan ja vahvistamaan maahanmuuttajien osallisuutta ja toimijuutta uudessa kodissa.

Koko oppaan työstämisen ajan pyrimme peilaamaan ohjeita maahanmuuttajan ja ohjaajan näkökulmasta. Maahanmuuttajalla ei välttämättä ole kokemusta ja riittävästi tietotaitoa uudessa kodissa toimimiseen, näin hänellä on opas tukemassa kodin arjen asioissa. Ohjaajalla on paljon muistettavaa eri ohjaustilanteiden vaiheissa, näin opas toimii muistilistana ohjaustilanteissa. Maahanmuuttajalla on sisäistettävänä paljon uutta tietoa ja asiaa heti kotoutumisprosessin alusta alkaen. Tämän saimme konkreettisesti kokea vierailullamme äskettäin Kuusamoon saapuneiden omalla äidinkielellään luku- ja kirjoitustaidottomien kiintiöpakolaisten suomen kielen tunnilla. Näin ollen opas mahdollistaa asumisen alkuvaiheeseen liittyvien ohjeistuksiin palaamisen. Opinnäytetyömme tuotoksena syntyneen oppaan tehtävänä on vahvistaa maahanmuuttajien toimijuutta ja osallisuutta sekä edistää heidän hyvinvointiansa heidän muuttaessaan omaan kotiinsa uudessa

kotimaassaan. Uskomme, että oppaastamme hyötyvät maahanmuuttajat ja koutumistyötä tekevät ohjaajat, kun ohjeistus on kootusti saatavilla. Pohdimme, että oppaasta saatavaa tietoa ja ohjeita voi hyödyntää myös esimerkiksi opastessa lapsia ja nuoria kodin askareissa sekä vammaistyössä.

Kävimme laaja-alaista keskustelua maahanmuuttajiin liittyvästä käsitteistöstä koko opinnäytetyöprosessin ajan. Pohdimme myös, mitä käsitettä maahanmuuttajista eri tilanteissa käyttäisimme. Keskusteltuamme asiasta toimeksiantajan kanssa, päädyimme opinnäytetyön nimessä maahanmuuttajakäsitteeseen sen ollessa kattokäsite, ja muutoin opinnäytetyössämme käytämme kiintiöpakolainen ja maahanmuuttajakäsitettä asiayhteyden mukaan.

Hakiessamme tietoa erilaisista oppaista, löysimme niitä sähköisenä versiona ja mielestämme ne oli kohdennettu luku- ja kirjoitustaitoisille. Pohdimme, että sähköisen oppaan käyttämisen haasteena voi olla myös tarvittavien laitteiden puuttuminen sekä niiden käytön osaamattomuus. Lisäksi kiinnitimme huomiota maahanmuuttajille tarkoitettuihin oppaisiin, joissa kerrotaan heidän oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan Suomen kansalaisina. Havaitsimme, että oppaat ovat täynnä tekstiä ja kuvia on vähän. Mielestämme tällaisista oppaista ei ole juurikaan apua lukutaidottomille maahanmuuttajille.

Kävimme laaja-alaista keskustelua kuvien tulkitsemisestä ja ymmärrettävyydestä. Pohdimme, kuvaammeko itse kaikki oppaaseen tulevat kuvat, mutta käytännön syistä luovuimme siitä. Valitsimme oppaaseen kodin arkeen liittyviä kuva-sarjoja auttamaan ja helpottamaan ohjaustyötä sekä tukemaan maahanmuuttajan osallisuutta ja toimijuutta. Valitsimme kuvat, jotka havainnollistavat mielestämme parhaiten kyseistä toimintoa, ja sen vuoksi päädyimme käyttämään mustavalkoisia ja värillisiä piirros- ja valokuvia. Otimme huomioon kuvien valinnassa sukupuolisensitiivisyyden, ja valitsimme sukupuolineutraaleja kuvia oppaaseemme. Oppaan toteutusvaiheessa ei ollut käytettävissä yksityiskohtaista tietoa, jonka perusteella kohdennettu ohjeistus olisi voitu tehdä asuntokohtaisesti.

Tämän vuoksi oppaasta on tehty muokattavissa oleva versio, ja näin toimeksiantajalla on mahdollisuus muokata oppaan kuvat asuntokohtaisesti esimerkiksi jätteen lajitteluun ja laitteiden käyttöön liittyen.

Opasta työstäessämme kävimme keskustelua siitä, kuinka opas palvelisi parhaiten maahanmuuttaja-asiakkaita ja kotoutumisen ohjaajia. Esiin nousi ajatus, että kotoutumisen ohjaaja kävisi oppaan sisällön selkeästi läpi asiakkaan omassa kodissa ohje kerrallaan konkreettisesti ohjeistaen. Ohjaaja voisi tarvittaessa tulostaa ja laminoida ohjeet asiakkaalle. Laminoidut ohjeet asiakas voisi halutessaan kiinnittää kyseisen toiminnon viereen. Näin ohje olisi heti käytettävissä, eikä Kodin opas vihkoa tarvitsisi lähteä etsimään.

Mielestämme onnistuimme erinomaisesti opinnäytetyössämme ja teimme tavoitteidemme mukaisen Kodin oppaan. Toimeksiantajaltamme saadun palautteen mukaan Kodin opas on erinomaisesti hyödynnettävissä erityisesti pakolaistaustaisten alkuvaiheen ohjauksessa ja neuvonnassa, mutta myös tarvittaessa muista syistä muuttaneiden kanssa. Kuusamon kaupungilla on esimerkiksi työn perässä muuttaneita asiakkaita, joilla ei ole luku- ja kirjoitustaitoa, ja heitäkin kuvallinen opas palvelee hyvin. Toimeksiantajan mukaan opas on helppolukuinen ja visuaalisesti selkeä. Opas jaetaan kaikkiin uusiin perheisiin ja se käydään vielä tulkatusti yhdessä läpi. Kuvalliseen oppaaseen on asiakkaalla myös itsellä helppo palata. Toimeksiantajamme palautteen mukaan yhteistyö ja vuorovaikutus kanssamme oli antoisaa ja onnistui hyvin. Toimeksiantajamme kuvasi yhteistyötämme toimeksiantajan suuntaan aktiiviseksi, ja piti merkityksellisenä osallistumistamme asiakastyöhön Kuusamossa. Heidän mielestensä kiinnostuneisuus ja perehtyneisyys näkyy työmme lopputuloksessa. Toimeksiantaja koki, että heidän toiveensa ja palautteensa otettiin hyvin huomioon oppaan toteutuksessa.

6.2 Oman oppimisen pohdinta ja jatkokehittämisaiheet

Opinnäytetyö oli meille ensimmäinen pitkälle ajanjaksolle sijoittuva mielenkiintoinen sekä opettavainen kirjoitusprosessi ja aluksi oli haastavaa orientoitua pitkäkestoiseen prosessiin. Opinnäytetyön tarkoituksena on näyttää kykyä käytännöllisen, ammatillisen taidon ja teoreettisen tiedon yhdistämiseen niin, että tiedosta

on alalla oleville ihmisille hyötyä (Vilkkä & Airaksinen 2003, 159). Opinnäytetyön prosessin aikana opimme paljon kotouttamisprosessista, osallisuudesta, toimijuudesta ja ohjauksen merkityksestä yhteisen kielen puuttuessa. Opinnäytetyötä tehdessämme huomasimme maahanmuuttajien kanssa tehtävän ohjaustyöhön vaativan monialaista osaamista, ja sen vuoksi olisikin mielenkiintoista perehtyä maahanmuuttajatyöhön syvällisemmin.

Opinnäytetyön tekeminen kehittää ajanhallintaa, suullista ja kirjallista ilmaismista, kokonaisuuksien hallintaa sekä yhteistyön kehittämistä (Vilkkä & Airaksinen 2003, 159–160). Opinnäytetyön tekemisessä vahvuutenamme ja voimavaramme oli se, että meitä oli useampi tekijä. Se tuli esille erityisesti umpikujatilanteissa, jolloin pystyimme pohtimaan asiaa useasta näkökulmasta. Ajankäytössä huomioimme voimavaramme ja mahdollisuudet työstää opinnäytetyötä suunnitellussa aikataulussa, koska osa tekijöistä oli samanaikaisesti työelämässä. Opinnäytetyön tekeminen vaati jokaiselta sitoutumista sekä ajankäytön hallintaa omat ja toisen voimavarat huomioiden. Aikataulussa pysyminen ei tuottanut meille suuria ongelmia, koska olimme kaikki motivoituneet opinnäytetyön tekemiseen ja heti prosessin alkuvaiheessa kävimme yhteistä keskustelua aikataulusta. Suunnitteluvaiheessa huomasimme, että lähdemateriaalien hankkiminen oli aikaa vievää, joten päädyimme uuteen aikatauluun, jotta saamme hankittua lähdemateriaalia laajasti ja tehtyä ajatustyötä rauhassa. Tästä huolimatta onnistuimme kuitenkin pysymään suunnitellussa aikataulussa. Aluksi epävarmuuden tunnetta toi ajatus siitä, kuinka yhteydenpito toteutuisi toimeksiantajan kanssa mahdollisten lomien vuoksi. Tästä ei aiheutunut ongelmia vaan, yhteydenpito toteutui sähköpostitse, ja saimme vastaukset kysymyksiimme nopeasti. Opinnäytetyöprosessin aikana myös kirjallinen ilmaisutaitomme on kehittynyt.

Koko opinnäytetyöprosessin ajan refleктоimme työtämme itsenäisesti ja yhdessä, ja näin varmistuimme siitä, että meillä on yhteinen näkemys tavoitteesta ja tilanteesta. Toisiltamme saamamme tuki, ymmärrys ja kannustaminen olivat tärkeässä roolissa koko opinnäytetyöprosessin ajan. Yhteistyömme oli helppoa, koska vuorovaikutuksemme oli avointa ja rehellistä. Aihe oli kaikille mielenkiintoinen,

joten saimme aikaan paljon keskusteluja ja pohdintoja, jotka auttoivat meitä syventymään aiheen ympärille. Ryhmätyöskentely mahdollisti myös toisilta oppimisen, sekä kaikkien vahvuuksien hyödyntämisen ja yhteensovittamisen. Opinnäytetyöprosessin aikana syvensimme tietoa ohjauksesta, osallisuudesta ja toimijuudesta, joita voimme hyödyntää sosionomina työskennellessä erilaisten asiakasryhmien kanssa. Opinnäytetyöprosessi syvensi ymmärrystämme hyvien vuorovaikutustaitojen merkityksestä, koska työskentelemme sosiaalialalla usein tiimeissä ja monialaisissa verkostoissa, sekä kohtaamme usein haastavia asiakkaita. Olemme noudattaneet opinnäytetyötä tehdessämme sosiaalialan ammattieettisiä ohjeita, jotka ohjaavat työtämme sosiaalialalla.

Koimme Kodin oppaan tuottamisen hyödylliseksi, koska toimeksiantajallamme oli tarve kyseiselle oppaalle. Lisäksi koimme Kodin oppaan tekemisen merkityksellisenä työnä, koska oppaan avulla voimme tukea ja vahvistaa maahanmuuttajaasiakkaita toimijuudessa ja osallisuudessa sekä tukea toimeksiantajaa ohjaustyössä.

Opinnäytetyöprosessin alussa mietimme oppaan aiheita ja esille nousi ajatus asiainnin oppaasta. Asiainnin oppaan toteuttaminen olisi ollut haastavaa toteuttaa, koska asumme eri paikkakunnilla, ja sen tekeminen olisi vaatinut paikallistuntemusta. Esitämme jatkokehittämisaiheeksi asiointiin liittyvää opasta, joka sisältäisi esimerkiksi kaupassa käyntiin liittyviä toimintatapoja.

LÄHTEET

- Alitorppa-Niitamo, A. & Säävälä, M. 2013. Johdattelua kirjan teemoihin. Teoksessa A. Alitolppa-Niitamo, S. Fågel & M. Säävälä (toim.) Olemme muuttaneet - ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto ry, 5–12.
- Anis, M., Hiitola, J. & Turtiainen K. 2020. Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Kohtaamisessa kehittyviä käytäntöjä. Tampere: Vastapaino.
- Castaneda, A. E., Mäki-Opas, J., Jokela, S., Kivi, N. Lähteenmäki, M., Miettinen, T., Nieminen, S., Santalahti, P. & PALOMA-asiantuntijaryhmä. 2018. Pakolaisten mielenterveyden tukeminen Suomessa. PALOMA-käsikirja. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Hansen, S. & Holm, H. 2016. Kun kuntaan tulee pakolaisia. Teoksessa R. Gothóni & U. Siirto (toim.) Pakolaisuudesta kotiin. Tallinna: Gaudeamus Oy, 159–187.
- Hartonen, Ville R. 2018. Esikotouttavan opetuksen tukeminen Savonlinnan vastaanottokeskuksessa yhteistyössä Savonlinnan opettajankoulutuksen kanssa. Teoksessa L. Karlsson, A-L. Lastikka & J. Vartiainen (toim.) Koto - Kohtaamisia taidolla ja taiteella. Kielten ja kulttuurien yhteisöllistä oppimista ja kotoutumista. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto / KOTO- Kotoutuminen taidolla ja taiteella -hanke, 34–46.
- Hartonen, Ville R. & Rissanen, O. 2018. Maahanmuuttoon liittyvät keskeiset käsitteet. Teoksessa L. Karlsson, A-L. Lastikka & J. Vartiainen (toim.) Koto - Kohtaamisia taidolla ja taiteella. Kielten ja kulttuurien yhteisöllistä oppimista ja kotoutumista. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto / KOTO- Kotoutuminen taidolla ja taiteella -hanke, 20–33.
- Hirsjärvi, S. Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Isola, A-M., Kaartinen, H., Leeman, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari, S. & Keto-Tokoi, A. 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Työpaperi 33/2017. Terveysten ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki: Suomen Yliopistopaino. Viitattu 19.7.2023
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Kalliola, T., Kurki, A., Salmi, M. & Tamminen-Vesterbacka, T. 2010. Matkalla ohjaajuuteen. Helsinki: Kirjapaja.

Kanniainen, A. & Hagman, N. 2020. ”Meillä on nimi, historia ja tulevaisuus”. Hankkeen toimintaympäristön ja kohderyhmän kuvaus. Teoksessa E. Asikainen (toim.) Sivuääniä. Asiakkaisen, asiakastyötä tekevien ja verkostotoimijoiden näkemyksiä pakolaistaustaisten ohjauksesta. Raportteja 29/2020. Kaakkois-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, 4–6. Viitattu 21.10.2023 https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/178265/Raportteja_29_2020.pdf?sequence=5&isAllowed=y.

Kielilaki 6.6.2003/423. Viitattu 22.9.2023 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030423>.

Kinnunen, E-R. & Honkala, K. 2016. Kiintiöpakolaisten kulttuuriorientaatiokoulutus lähtömaissa. Teoksessa R. Gothóni & U. Siirto (toim.) Pakolaisuudesta kotiin. Tallinna: Gaudeamus Oy, 91–111.

Koivisto, J., Isola, A-M. & Lyytikäinen, M. 2018. Osallisuus kuuluu kaikille, Innokylän innovaatiokatsaus. Työpaperi 9/2018. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki: Suomen Yliopistopaino. Viitattu 16.6.2023 https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136074/URN_ISBN_978-952-343-077-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Korhonen, V. 2013. Haasteena monikulttuuriset ohjaustilanteet – sosiokulttuurisen oppimisen ja kulttuurienvälisen viestinnän näkökulmia. Teoksessa V. Korhonen & S. Puukari (toim.) Monikulttuurinen ohjaus ja neuvontatyö. Jyväskylä: PS-kustannus, 56–70.

Kotoutumisen osaamiskeskus 2023a. Keskeiset kotoutumiseen liittyvät käsitteet. Viitattu 29.6.2023 <https://kotoutuminen.fi/keskeiset-kasitteet>.

Kotoutumisen osaamiskeskus 2023b. Selkokieli ja selkeä yleiskieli ovat eri asioita. Viitattu 25.6.2023 <https://kotoutuminen.fi/selkokieli-ja-selkea-kieli>.

Kuusamon kaupunki 2023. Kotona Kuusamossa. Kotouttamisohjelma 2023–2024. Viitattu 4.10.2023 [fileshow \(tweb.fi\)](https://www.kuusamo.fi/files/2023/10/2023-2024_kotouttamisohjelma.pdf).

Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 17.6.2011/746. Viitattu 3.9.2023 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110746#L3P13>.

Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386. Viitattu 24.9.2023 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>.

Lamminmäki, R. 2020. Selkokieli sosiaali- ja terveysalalla. Teoksessa A. Karjalainen & K. Wallenius-Penttilä (toim.) Eri tavoin kommunikoivien kohtaaminen sosiaali- ja terveysalan työssä. Helsinki: Diakonia - ammattikorkeakoulu, 27–57.

Liebkind, K. 2001. Kun kulttuurit kohtaavat. Teoksessa K. Liebkind (toim.) Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa. 2. painos. Helsinki: Gaudeamus, 13–27.

Leskelä, L. 2019. Selkokieli. Saavutettavan kielen opas. Turenki: Hansprint Oy.

Nivala, E & Ryyänen, S. 2019. Sosiaalipedagogiikka, kohti inhimillisempää yhteiskuntaa. Tallinna: Gaudeamus.

Opetushallitus 2023. AmmE. Kuvia ammatilliseen erityisopetukseen. Viitattu 10.11.2023 <http://www11.edu.fi/amme2/>?

Papunet 2023. Papunet Kuvapankki. Viitattu 10.11.2023 <https://kuvapankki.papunet.net/tietoa>.

Puukari, S & Korhonen, V. 2013. Monikulttuurisen ohjauksen lähtökohdat. Teoksessa V. Korhonen & S. Puukari (toim.) Monikulttuurinen ohjaus ja neuvontatyö. Jyväskylä: PS-kustannus, 12–31.

Puukari, S. & Taajamo, M. 2007. Kulttuurinen kehitystehtävä monikulttuurisen ohjauksen lähtökohtien hahmottamisessa. Teoksessa M. Taajamo & S. Puukari (toim.) Monikulttuurisuus ja moniammatillisuus ohjaus- ja neuvontatyössä. Tutkimusselosteita 36. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, 9–22. Viitattu 3.11.2023 www.urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-2861-2.

Raivio, H. & Karjalainen, J. 2013. Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat! Osallisuuden rakentuminen 2010-luvun tavoite- ja toimintaohjelmissa. Julkaisussa T. Era (toim.) Osallisuus- oikeutta vai pakkoa? Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 156, 12–34. Viitattu 20.7.2023 https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/64153/JAMKJULKAISUJA1562013_web.pdf.

Romakkaniemi, M. & Kilpeläinen, A. 2013. Asiakkuus terveydenhuollon sosiaalityössä- Terveystenhuollon sosiaalityöntekijät asiakkaiden toimijuuden tilojen rakentajina. Teoksessa M. Laitinen & A. Niskala (toim.) Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino, 244–271.

Räty, M. 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Helsinki: Tammi.

Saukkonen, P. 2020. Suomi omaksi kodiksi. Kotouttamispolitiikka ja sen kehittämismahdollisuudet. Tallinna: Gaudeamus Oy.

Schubert, C. 2013. Kotoutumisen psykologiaa. Teoksessa A. Alitolppa-Niitamo, S. Fågel & M. Säävälä (toim.) Olemme muuttaneet -ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto ry, 63–77.

Siirto, U. & Hammar, S. 2016. Kotouttava työ pakolaisina Suomeen muuttaneiden parissa. Teoksessa R. Gothóni & U. Siirto (toim.) Pakolaisuudesta kotiin. Tallinna: Gaudeamus Oy, 189–210.

Sisäministeriö 2023a. Maahanmuutto: Kiintiöpakolaiset. Viitattu 24.8.2023 <https://intermin.fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat-ja-pakolaiset/kiintiopakolaiset>.

Sisäministeriö 2023b. Maahanmuutto: Maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikka. Viitattu 24.8.2023 <https://intermin.fi/maahanmuutto/maahanmuuttopolitiikka>.

Söderling, I. 2013. Maahanmuutto ja suomalaisten asenteet. Teoksessa A. Alitolppa-Niitamo, S. Fågel & M. Säävälä (toim.) Olemme muuttaneet - ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto ry, 15–31.

Terveys- ja hyvinvoinninlaitos 2023. Maahanmuutto ja monikulttuurinen moninaisuus. Käsitteet. Viitattu 17.7.2023 <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyon-tueksi/kasitteet>.

Tilastokeskus 2023a. Maahanmuuttajat ja kotoutuminen. Viitattu 13.8.2023 https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/Maahanmuuttajat_ja_kotoutuminen/Maahanmuuttajat_ja_kotoutuminen__Maahanmuuttajat_ja_kotoutuminen/maakoto_pxt_11vu.px/table/tableViewLayout1/.

Tilastokeskus 2023b. Maahanmuuttajat väestössä. Viitattu 11.11.2023 <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa.html#sijoittuminen-alueittain>.

Toikko, T & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta, näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. 3. korjattu painos. Tampere: Tampereen Yliopistopaino. Viitattu 5.9.2023 https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/100802/Toikko_Rantanen_Tutkimuksellinen_kehittamistoiminta.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Turtiainen, K. 2013. Maahanmuuttajien vastaanotto ja kotouttaminen kunnissa. Teoksessa V. Korhonen & S. Puukari (toim.) Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. Jyväskylä: PS-Kustannus, 191–205.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2023. Maahanmuuttajien kotoutuminen edellyttää yhdenvertaisuutta ja yhteistyötä. Viitattu 7.9.2023 <https://tem.fi/maahanmuuttajien-kotouttaminen>.

Ulkomaalaislaki 30.4.2004/301. Viitattu 3.9.2023 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040301#L1P5>.

Valtioneuvosto 2023. Kotoutumislain kokonaisuudistus nopeuttaa maahanmuuttaneiden kotoutumista ja työllistymistä. Viitattu 9.8.2023 <https://valtioneuvosto.fi/-/1410877/kotoutumislain-kokonaisuudistus-nopeuttaa-maahanmuuttaneiden-kotoutumista-ja-tyollistymista>.

Vehviläinen, S. 2014. Ohjaustyön opas, yhteistyössä kohti toimijuutta. Helsinki: Gaudeamus.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. 1.–2. painos. Helsinki: Tammi.

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Vilka, H. 2018. Havainnot ja havainnointimenetelmät tutkimuksessa. Teoksessa R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 5., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 156–171.

Vilka, H. 2020. Akateemisen lukemisen ja kirjoittamisen opas. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vilka, H. 2021. Näin onnistut opinnäytetyössä. Ratkaisut tutkimuksen umpikujiiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vizner, A. 2023. Rovala-Opisto. Opettaja. Keskustelu 15.9.2023.

Yhdenvertaisuuslaki 30.12.2014/1325. Viitattu 3.9.2023
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141325>.